

UNIVERZITA KARLOVA v PRAZE

Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

**CIZINCI NA POČÁTKU ŠKOLNÍ DOCHÁZKY
FOREIGNERS AT THE BEGINNING OF SCHOOL
ATTENDANCE**

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Jana Kropáčková, Ph.D.

Autor diplomové práce: Petra Dostálová

Studijní obor: učitelství pro 1. stupeň ZŠ

Forma studia: prezenční

Diplomová práce dokončena: červen 2011

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury.

V Praze dne 22. 6. 2011

Podpis:

Poděkování

Ráda bych poděkovala PhDr. Janě Kropáčkové, Ph.D. za cenné rady, podnětné připomínky a vstřícnost při tvorbě mé diplomové práce. Děkuji také všem učitelkám základních škol a odborné pracovníci z organizace Mety Petře Hlavničkové za poskytnutí rozhovorů. Dále bych chtěla poděkovat svému příteli Pavlovi za veškerou podporu nejen při tvorbě diplomové práce, ale i během mého celého studia.

Anotace

Diplomová práce se věnuje problémům začleňování žáků-cizinců do 1. tříd českých základních škol. Teoretická část práce se zabývá vymezením základních pojmů souvisejících s touto problematikou, stručně analyzuje vzdělávací systém u nás a ve vybraných státech v zahraničí, též zahrnuje možnosti podpory pro vzdělávání dětí cizinců. Praktická část se prostřednictvím osobního výzkumu orientuje na současnou situaci dětí cizinců v 1. třídách a ukazuje na přístupy jednotlivých škol a učitelů k těmto dětem.

Klíčová slova

Žáci-cizinci, adaptace, inkluzivní vzdělávání, kulturní identita, přístupy učitelů, základní škola, rodina, školní připravenost

Annotation

The thesis deals with the problems of integration of foreign pupils in the first class of primary school in the Czech Republic. The theoretical part deals with the definition of basic concepts related to this issue, a brief analysis of the education system in our country and selected countries abroad and also includes options to support the education of children of foreigners. The practical part through personal research focuses on the current situation of foreign children in the first class and shows the approaches of individual schools and teachers to these children.

Key words

foreign pupils, adaptation, inclusive education, cultural identity, attitudes of teachers, basic school, family, school readiness

Obsah

Úvod a cíle	6
1. Teoretická část	7
1.1 Školní zralost a školní připravenost.....	7
1.2 Adaptace dětí v 1. třídě ZŠ	11
1.3 Různé národnosti v českých školách	12
1.4 Vzdělávací systém u nás a ve vybraných státech v zahraničí.....	16
1.5 Kulturní identita a její utváření.....	24
1.6 Inkluzivní vzdělávání, podpory vzdělávání žáků-cizinců, analýza odborných článků.....	26
2. Praktická část	31
2.1 Strukturovaný rozhovor	31
2.2 Řízené pozorování	33
Závěr	67
Literatura a použité zdroje	69
Přílohy.....	73

Úvod a cíle

Toto téma jsem si vybrala, protože je stále více aktuální a stále není systém v tom, jak s dětmi cizinců, kteří nastupují do školy optimálně pracovat. Do českých škol děti cizinců každoročně nastupují a to čím dál, tím více. Někteří ovládají češtinu dobře např. z mateřské školy, jiní hůř a někdo vůbec. Mnoho cizinců k nám přichází z Vietnamu nebo z Číny, jazyky v těchto zemích jsou oproti českému jazyku značně rozdílné. Světem vládne anglický jazyk, a proto ani od učitelů nemůžeme očekávat, že budou umět čínštinu či vietnamštinu. Dětem pak nezbyvá nic jiného než se přizpůsobit. Je otázkou, jak se děti cizinců dokáží přizpůsobit českým školním podmínkám a jak se s příchodem těchto dětí do českých škol vypořádají učitelé, rodiče a především děti samy. Učitelé to mohou řešit velmi různě. V ideálním případě mají pedagogického pracovníka, který s dětmi individuálně pracuje či jim dopomáhá v některých oblastech. Často se s tím musí třídní učitelé vypořádat sami. Pak jde o to, do jaké míry je učitel ochoten věnovat se ve svém volném čase přípravám pro výuku cizinců, jak dalece se s nimi chce zabývat. Záleží to jenom a pouze na něm právě proto, že zatím neexistuje ucelený systém, jak pracovat s žáky-cizinci. Některé školy dostávají granty, které jsou určeny na vzdělávání cizinců. Způsob, jakým se učitelé věnují vzdělávání cizinců ve velké míře závisí hlavně na možnostech a přístupu učitelů, přístupu rodičů, individuálních schopnostech dětí a v neposlední řadě i na finančních prostředcích školy.

Jestliže rodiče chtějí, aby jejich potomek neměl na počátku školní docházky značné obtíže, mají několik možností. Mohou zkontaktovat překladatele pro snazší komunikaci se školou, mohou dítě posílat do kurzů českého jazyka nebo spolupracovat s neziskovými organizacemi zabývajícími se vzděláváním pro cizince. Pro učitele je pak práce s dítětem mnohem snazší. Přesto však úspěšné zvládnutí první třídy dítěte závisí do jisté míry právě na učiteli.

Dalším důvodem výběru tématu mé diplomové práce bylo i podobné téma mé ročníkové práce ve 2. ročníku studia, které mě zaujalo a chtěla jsem se s ním dále zabývat. Zde šlo o integraci cizinců do běžných českých škol, kterou jsem zkoumala také v 1. třídě. Téma ročníkové práce jsem si vybrala z důvodu velkého počtu cizinců ve třídě, kde jsem vykonávala Pedagogické praktikum I, II.

V této diplomové práci bych se chtěla zaměřit na adaptaci dětí cizinců při počátku plnění povinné školní docházky v českých školách, dále na možnosti podpory těchto dětí v českém vzdělávání, přístupy učitelů k žákům-cizincům, nejčastější potíže dětí cizinců v různých oblastech na počátku školní docházky. Budu se také zabývat tím, jak tento jev řeší legislativa u nás a s jakými vzdělávacími systémy se můžeme setkat v zahraničí.

1. Teoretická část

Vymezení pojmů

Žák-cizinec – dítě, jehož rodiče jsou občany jiného státu než České republiky

Adaptace - obecně představuje stupeň přizpůsobení organismu požadavkům prostředí

Migrace – změna trvalého pobytu za hranice obce (vnitřní migrace) nebo za hranice státu (mezinárodní migrace)

Inkluze – na rozdíl od integrace, jež pomáhá v začleňování jednotlivce do třídy, znamená inkluze vytvoření diferencovaných podmínek různým dětem tak, že všechny získají prostředí, které je optimálně rozvíjí a přitom mohou pracovat společně ve výkonově heterogenní sociální skupině

Kulturní identita – vědomí příslušnosti k určité kultuře, osobní spojení se skupinou, s níž společně sdílíme určité sociální a kulturní charakteristiky

1.1 Školní zralost a školní připravenost

„Školní zralost je charakterizována jako stav dítěte, který zahrnuje jeho zdravotní, psychickou i sociální způsobilost začít školní docházku a zvládnout požadavky výuky“ (Kropáčková, 2008, s. 12).

Je třeba si uvědomit rozdíl školní zralosti a školní připravenosti. Školní připraveností můžeme nazvat úroveň kompetencí dítěte, na kterých se podílí ve větší míře učení. Dítě může být zralé i připravené. Jestliže je dítě zralé, ale není dostatečně připravené, je nutné tyto nedostatky “dohnat”. Pokud však je dítě připravené, ale není zralé, je potřeba jej individuálně a odborně posoudit. I u inteligentních dětí se může projevit dočasné

vývojové opožďení či nějaký nedostatek v dílčích funkcích. Tyto děti jsou vystaveny zbytečnému stresu, nedokáží dostatečně využít svou intelektovou kapacitu, jsou přetěžované a dochází k jejich selhávání, nespokojenosti a v horším případě i k psychosomatickým projevům. Jestliže dítě nesplňuje všechny předpoklady pro vstup do školy, je důležité nejprve posoudit proč tomu tak je, a podle povahy příčiny navrhnout opatření. Pouhé odložení školní docházky je vhodné pouze u případů zpomalení vývojového procesu. Pokud má dítě jiné nedostatky spojené s výchovným působením, málo podnětným nebo odlišným prostředím (děti cizinců), je třeba odložení docházky doplnit systematickou předškolní výchovou. Budeme-li chtít pro dítě odklad školní docházky, musí ho doporučit pedagogicko-psychologická poradna, speciálně pedagogické centrum či pediatr. Rodiče, kteří si nejsou jistí školní zralostí a připraveností dítěte se mohou poradit právě s odborníci z pedagogicko-psychologické poradny či speciálně pedagogického centra (Trpišovská, Vacínová, 2006).

Důležitými znaky pro posouzení školní zralosti je především datum narození dítěte, jeho zdravotní stav, zralost CNS, pozornost a soustředění, samostatnost, pravolevá orientace, rozvoj řeči, kresba a další (Kropáčková, 2008).

Školní připravenost zahrnuje stupeň motivace, vlastní školní aktivitu, vztah k učiteli, odráží postoj rodičů ke škole a je také rodiči nejvíce ovlivnitelný.

Důležitým předpokladem školní připravenosti je znalost vyučovacího jazyka a dostatečně rozvinutá verbální komunikace. Řečový vývoj ovlivňuje mnoho faktorů, podstatný je vliv rodinného prostředí a vliv předškolní výchovy. V období předškolního věku dítěte se formují základy plnohodnotného rozvoje komunikativních dovedností. Úroveň komunikačních dovedností dítěte ovlivňuje budoucí školní úspěšnost i vývoj osobnosti zejména v oblasti emocionální, motivační, zájmové. V případě, že v tomto období nejsou tyto dovednosti dostatečně rozvinuté nebo se projeví jejich narušení, která nejsou včas diagnostikována a nezahájí se včasná intervence, může to znamenat i negativní důsledky pro další rozvoj osobnosti dítěte (Klenková, 2010).

Komunikační deficit lze překonávat cíleným řečovým vzděláváním jak v mateřštině dítěte, tak i v řečech nemateřských vázaných na multietnické a multikulturní prostředí ČR (Kamiš, 2005).

Vágnerová vymezuje školní zralost prostřednictvím klíčových kompetencí, které ovlivňuje zrání organismu a školní připravenost, jež je ovlivněna prostředím a učení (Vágnerová, in Kropáčková, 2008) viz příloha č. 1.

1.1.1 Přípravné třídy

Přípravné třídy jsou určeny pro děti v posledním roce před zahájením povinné školní docházky, které jsou sociálně znevýhodněné a předpokládá se, že zařazení do přípravné třídy vyrovná jejich vývoj. Cílem přípravné třídy je systematicky připravovat tyto děti k bezproblémovému začlenění do 1. ročníku ZŠ a předcházet tak případným neúspěšným začátkům ve školní docházce, které by mohly ohrozit průběh jejich dalšího vzdělávání a perspektivity v životě vůbec.

Obec, svazek obcí nebo kraj mohou zřídit přípravnou třídu, pokud se v ní bude vzdělávat nejméně sedm dětí a maximální počet nepřekročí patnáct. O zařazení dítěte do přípravné třídy rozhoduje ředitel školy. Činní tak na základě žádosti zákonného zástupce dítěte a písemného vyjádření školského poradenského zařízení. Obsah vzdělávání přípravné třídy vychází z rámcového programu pro předškolní vzdělávání, ale je součástí školního vzdělávacího programu základní školy (Školský zákon, č. 561/2004 Sb.).

Učitel přípravné třídy vždy na konci školního roku vypracuje zprávu obsahující dosaženou úroveň dítěte a doporučení pro další vzdělávání. Tuto zprávu předá učitel zákonnému zástupci dítěte a současně i základní škole, kde dítě zahájí povinnou školní docházku. (Nejedná-li se o základní školu, kde dítě navštěvovalo přípravnou třídu).

Přípravná třída zřízena při základní nebo praktické škole má 18-22 vyučovacích hodin týdně jako v 1. ročníku ZŠ. Pokud je přípravná třída zřízena na mateřské škole, podřizuje se režimu mateřské školy.

V přípravné třídě se děti neklasifikují. K dokumentaci se používá třídní výkaz pro nižší stupeň. Na konci školního roku se stručně slovně zhodnotí, s jakým výsledkem dítě třídu absolvovalo. Děti nedostávají vysvědčení, ale obdrží pochvalný list nebo osvědčení o absolvování přípravné třídy.

1.1.2 Zápisy do 1. tříd ZŠ

Zápis do 1. třídy ZŠ je významným mezníkem v životě dítěte i jeho rodičů. Jde o první kontakt dítěte s prostředím školy. Cílem zápisu je posouzení školní zralosti a školní připravenosti dítěte. Zvažuje se, zda vývojová úroveň dítěte stačí pro vstup do školy. Zápis se dá také využít k prezentaci školy, sdělení informací o případných dalších setkáních, k doporučení, co s dítětem procvičovat a co u něj rozvíjet, k navázání první spolupráce a získání informací o rodině.

Rodiče, jejichž dítě v den nástupu do školy dovrší šestého roku věku, jsou povinni přihlásit jej k zápisu. Škola může přijmout také dítě, které dovrší šestého roku věku v době od září do konce června příslušného školního roku, jestliže je školsky zralé a připravené a požádá-li o to zákonný zástupce dítěte. Podmínkou přijetí dítěte k plnění povinné školní docházky, které dovrší šestého roku věku v době od září do konce prosince je doporučující vyjádření školského poradenského zařízení a odborného lékaře (Školský zákon, č. 49/2009 Sb.).

Školy uskutečňují zápisy podle zákona ve dvou dnech v době od 15. ledna do 15. února téhož roku. Rodiče se s dítětem dostaví k zápisu v takovém časovém rozmezí, které stanoví škola. Výjimečně se k zápisu musí dopředu objednat. O tom, zda bude dítě přijato rozhoduje ředitel školy, který může též po konzultaci s rodiči, pedagogicko-psychologickou poradnou či pediatrem rozhodnout o odložení školní docházky o jeden rok nebo přijmout dítě pětileté. K rozhodnutí o odkladu dochází tehdy, když dítě není dostatečně zralé a připravené pro školu a je pravděpodobné, že do začátku školního roku nedojde k výrazným změnám v jeho vývoji.

Každá škola volí obsah, formu i rozpětí zápisu podle svých potřeb a zkušeností. Většina škol u zápisu ověřuje vývojovou úroveň schopností a dovedností potřebných pro zvládnutí trivia, důraz je kladen také na sociální a emocionální zralost. Některé školy si nepřejí, aby byli rodiče přítomní u samotného zápisu z důvodu posouzení samostatnosti dítěte. Někde je pozornost zaměřena spíše na vědomosti dítěte. Obsah zápisu jednotlivých škol dává veřejnosti na vědomí, co považuje za potřebné, aby dítě umělo a jak by mělo být na školu připraveno. Samotný zápis trvá cca 30 – 60 minut (Bednářová, Šmardová, 2010).

1.2 Adaptace dětí v 1. třídě ZŠ

Nástup do školy je pro dítě obdobím velkých změn. Začíná plnit své nové zavazující povinnosti, musí se přizpůsobit školnímu režimu tzv. už si nemůže jít po obědě lehnout do postýlky, nemůže odbíhat od činnosti vždy, když se mu to hodí, musí každý den ráno vstát do školy, i když se mu právě nechce. Předpokládá se, že se bude aktivně účastnit všech činností jako ostatní děti. Také proto se věk nástupu do školy stanovil na 6 let. Dítě je již v tomto věku schopné zvládat školní požadavky, dochází u něj ke změnám v jeho vývoji. Každé dítě si však musí zvyknout na nové školní prostředí, které je zcela odlišné od mateřské školy či domácí výchovy. Ne všechny děti si však zvyknou snadno a rychle. Potíže s adaptací můžeme předpokládat častěji u sociálně znevýhodněných dětí, dětí cizinců. Pro takové děti jsou zřízené již zmíněné přípravné třídy, které jim pomohou lépe zvládnout počátek školní docházky.

1.2.1 Problémy s adaptací (maladaptace)

Některé děti mají velký problém přizpůsobit se školním požadavkům. Příznaky mohou být různé. Dítě například neudrží pozornost po určitou dobu, není schopné se soustředit, má problémy s plněním úkolů, není schopné zařadit se do kolektivu a v důsledku toho je úzkostlivé, plačtivé. Negativní projevy dítěte mohou pozorovat i rodiče doma. Dítě nechce plnit domácí úkoly, netěší se do školy, vymýšlí si důvody proč nemůže do školy. Tyto problémy postupem času vymizí, ale mohou se negativně projevit v pozdějším věku žáka. Čaček (2000) rozděluje projevy adaptačních potíží do dvou oblastí racionálně-kognitivní a imaginativně-emotivní.

U racionálně-kognitivní oblasti dítě nereaguje na pokyny paní učitelky, dělá si věci po svém, kreslí si apod. V první třídě se tento projev považuje za nízkou rozumovou vyspělost nebo nedostatečně rozvinuté řečové, poznávací, sociální schopnosti a návyky.

Imaginativně-emotivní oblast se vyznačuje podrážděností, lítostí dítěte, které se nepodrobí autoritě, je vzdorovité, má neklidný spánek, zvrací, trpí nechutenstvím. Stále napomíná a tresty vedou ke zhoršení těchto projevů a dítě může mít až neurotické příznaky.

1.3 Různé národnosti v českých školách

Migrace je přirozeným jevem lidstva. Lidé už v dávných dobách měnili svoje místo pobytu a stále jej mění. Důvody mohou být různé. Nejčastějším důvodem je ekonomická situace migrantů.

Drbohlav (2001) uvádí, že mimo svou mateřskou vlast žije odhadem 150 milionů lidí, což je asi 2% světové populace. Rozmístění migrantů je velmi různé. Asi jedna třetina světové populace migrantů obývá území sedmi nejbohatších zemí světa (Německo, Francie, Velká Británie, Itálie, Japonsko, Kanada a USA). Necelých 30 milionů všech migrantů představují utečenci a další obyvatelstvo nuceně vysídlené.

V České republice je k 31. 12. 2009 evidováno 432 503 cizinců. Nejčastěji byli zastoupeni občané Ukrajiny, Slovenska, Vietnamu, Ruska a Polska.

Základní školy navštěvovalo 13 839 cizinců. Celkový počet všech žáků základních škol činil 794 459 (včetně občanů ČR), cizinci tvořili 1,7 % z nich.

Většina dětí-cizinců v základních školách pocházela z Vietnamu 24 %. Další skupina žáků je z Ukrajiny 23 %. Vyšších počtů dosahovali dále žáci ze Slovenska 20 % a Ruska 8 %. Podobné zastoupení mají i děti cizinců v mateřských školách: Vietnam 29 %, Ukrajina 23%, Slovensko 16%, Rusko 7%. Další zastoupení států se již odlišuje od základních škol. V mateřských školách následuje Mongolsko 2,1%, Bulharsko 2,1 % a Polsko 1,7 %, Německo 1,6 %, Čína 1,5 %. Na základních školách Mongolsko 3,2 %, Moldavsko 2,0 % a Čína 1,9 %, Polsko 1,6 %, Bulharsko 1,5 %.

Český statistický úřad uvádí, že nárůst dětí cizinců z výše uvedených států se od roku 2008 zvyšuje. Pouze počet žáků z Vietnamu na základních školách klesá. V mateřských školách kolísá počet dětí z Německa a Číny. Grafické znázornění je uvedeno v příloze č. 2 (Cizinci v ČR, 2010).

1.3.1 Adaptační potíže dětí cizinců na školní prostředí

Škola je místem sekundární socializace. Jejím prostřednictvím se nové generace seznamují s tím, jaké poznatky, představy, ale také hodnoty a normy vyznává daná společnost. Hlavním cílem školy je vzdělávat a vychovávat žáky. Někdy se mohou vyskytnout potíže, které brání tomu, aby se vzdělávání a výchova žáků dařila (Viktorová, Smetáčková, 2008).

U dětí cizinců můžeme očekávat zvýšené riziko školní neúspěšnosti. Pro úspěšný nástup do školy a bezproblémovou adaptaci jsou nejdůležitější jazykové kompetence, dále znalosti a zkušenosti nezbytné pro vstup do školy, motivace ke školní práci, úroveň emocionálního vývoje, sociálního prostředí a základní orientace v dané kultuře.

Dítě, které neovládá dostatečně jazyk musí vynaložit mnohem větší úsilí, než jeho stejně nadaný spolužák, který tento handicap nemá. Často se také na porozumění řeči koncentruje natolik, že mu už nezbývá čas soustředit se na obsah výuky. Dítě rozvíjí slovní zásobu především pomocí obrázků, třídění, organizovaného pozorování, didaktických her, kolektivních a individuálních rozhovorů. Učitelé tento handicap respektují a neúspěch mu nevyčítají. Ze začátku není podstatné, aby dítě ovládalo český jazyk zcela přesně, jde o to, aby se u něj vyvinula schopnost ovládat jazyk jakkoliv.

Pro dítě může běžné plácnutí při hře vyvolat podezřívavost či sklon k agresivitě právě pro neporozumění řeči. Zásadní je vřelý přístup k dítěti, zapojování do všech činností a vyvarování se jeho izolaci a samotě.

První třída je skupinou, ve které je rovnoprávnost. Nepanuje zde sociální hierarchie. Duch třídy se začíná utvářet od třetí třídy, kde se utvářejí skupinky. Dítě nastupující do 1. třídy má tak velkou šanci na přijetí od svých spolužáků.

Důležitý je také přístup rodičů. Značnou zátěží je nutnost adaptace na nové podmínky v zemi, které se od země jejich původu v mnoha směrech liší. Akulturační stres (kulturní šok) se může u každého člena rodiny projevat různě. Záleží na tom, odkud migranti přicházejí. Rodina se potýká s mnoha problémy. Jedná se např. o problém jednogeneračních rodin, které postrádají oporu v soužití se staršími generacemi své rodiny a okruhu příbuzenstva.

Největší bariérou bývá jazyk. Jestliže děti navštěvují předškolní či školní zařízení, bývají prvními z rodiny, které začnou ovládat jazyk a přebírají tak roli tlumočnicka.

Integrace do nové kultury může přinést také ztrátu dominantní pozice manžela a změny kompetencí v rodině. Jedním z důvodů pro vstup do České republiky bývá také sloučení rodiny. Velký význam má motivace. Ti, kteří mají v úmyslu se v relativně brzké době vrátit, si chtějí plně zachovat svou původní identitu. Pokud se vrátit nechtějí, je zde motivace ke změně identity a k integraci do nové společnosti mnohem větší.

Změna životní situace působí na dítě jako zátěž, ale záleží hlavně na tom, jak se s tím vyrovnají rodiče, kteří svůj stres nebo naopak kladný postoj mohou přenášet na děti.

Většina rodičů emigrantů není schopna pomoci dítěti se školními povinnostmi právě kvůli jazykové bariéře, a také vlastní vyčerpaností ze stresové situace. To může být další příčinou školního neúspěchu dítěte. Někteří rodiče však kladou velký důraz na školní prospěch, protože věří, že se tak dítě lépe prosadí v nové zemi (Morgensternerová, 2009).

„Úspěch ve škole a v majoritní společnosti má pro dítě takový význam, jaký má do jisté míry pro jeho rodiče. Je ovlivněn jejich názorem, což znamená fixací na vlastní etnickou nebo sociální skupinu“ (Vágnerová, 1999, s. 163).

Pro dítě je důležité, aby vědělo, co se od něj očekává a aby byla stanovena pravidla, která je třeba respektovat. Zároveň je potřeba dítěti srozumitelně předávat a vysvětlovat informace, týkající se hlavně školních povinností, což právě rodiče cizinců úplně nemohou, protože se v českém prostředí a školních povinnostech orientují často hůře než děti.

Jestliže se dítě těžko vyrovnává s novou situací doma, je pravděpodobné, že bude ve škole unavené, nesoustředěné, a tím i méně úspěšné. Kladný vliv rodiny může adaptaci na školu výrazně ulehčit. Pozitivním faktorem je dodržování pravidelného času na učení, který by neměl trvat déle než 1 hodinu. Rodičovský výchovný styl je rozhodující při formování osobnosti dítěte.

1.3.2 Význam rodiny a školy při adaptaci dítěte na školní prostředí

Bezproblémová adaptace dítěte na školu nezáleží jenom na něm samotném, ale především na jeho rodičích, škole, třídní učitelce a na vzájemné spolupráci. Ta je velmi podstatná a rozhodně by se neměla podceňovat. Škola vytváří systém komunikace a informování rodičů o zásadních jevech, které se týkají jednotlivých dětí i školy jako celku. Aby tento systém fungoval, je třeba zvolit přiměřený obsah, četnost i formy komunikování s rodiči a to v závislosti na typu a zaměření školy, věku dětí, přání rodičů apod.

Komunikace neprobíhá pouze ze strany školy. Rodiče mají řadu možností, jak se školou komunikovat, kontrolovat a ovlivňovat školní dění. Spolupráci rodiny a školy můžeme rozdělit do dvou rolí, v nichž rodiče mohou a měli by vystupovat.

Jedná se o roli rodiče žáka, který se aktivně zajímá o své dítě a jeho školní život. Spočívá v přípravě do školy, celkovém chování rodiny vůči škole, spolupráci se školou.

Komunikace může probíhat formou třídních schůzek nebo zprostředkovaně elektronickou, telefonní či písemnou formou. Důležitá je i komunikace prostřednictvím dětí, informovat se o jejich práci, spokojenosti, problémech, výsledcích i vzkazech. Některé školy pořádají akce pro rodiče jakou jsou výstavy, výlety, exkurze, sportovní utkání, které jsou vhodnou příležitostí pro komunikaci a spolupráci obou stran.

Druhá role rodiče spočívá v podílu rodičů na chod a rozvoj školy tzv. role rodiče jako člena rodičovského sdružení. Bývá rodiči často podceňována.

Rodiče dále mohou škole pomáhat ve formě finančních darů, materiálním vybavením nebo vedením dětí při mimoškolních akcích.

Jestliže se u dítěte vyskytnou jakékoliv problémy, obrací se škola vždy právě na rodiče, se kterými se snaží situaci vyřešit. Komunikace s některými rodiči však není bezproblémová. Důvodem může být nezájem ze strany rodiny, příliš ochranné k dětem, nevstřícné chování ke škole, špatné sociální zázemí či výchovně nevhodné rodinné prostředí. Podle závažnosti problémů v rodině či při jednání s ní se může učitel obracet na výchovného poradce, školního psychologa, zástupce či ředitele školy. V závažnějších případech pak na poradenské pracoviště, sociální pracovníky, nebo policii.

Problém s komunikací rodiny a školy může nastat i ze strany školy. Jedná se o případy, kdy rodiče dostatečně nechápu systém školních požadavků a hodnocení, mají rozdílný pohled na školní události a škola nebere ohledy na jejich potřeby, dostatečně je neinformuje. Velmi záleží na otevřenosti a důvěře, kterou buduje škola směrem k rodičům a která pomáhá situaci překonávat (Viktorová, Smetáčková, 2008).

1.4 Vzdělávací systém u nás a ve vybraných státech v zahraničí

1.4.1 Povinná školní docházka

Povinná školní docházka je zákonná povinnost dětí navštěvovat v určitém věkovém rozmezí školu. Z toho vyplývá povinnost zákonných zástupců děti příslušného věku do školy posílat a povinnost státních orgánů a orgánů samosprávy zajistit provoz potřebných školních zařízení. Na českém území povinnou školní docházku dětí od 6 do 12 let zavedl roku 1774 Všeobecný školní řád Marie Terezie. Bezplatné základní vzdělání, které je povinné, ustanovila jako jedno z lidských práv v roce 1948 Všeobecná deklarace lidských práv. V současné době upravuje povinnou školní docházku v ČR zákon č.561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání ve znění pozdějších změn a úprav se jedná o zákon č. 49/2009 Sb. Vymezuje práva a povinnosti fyzických a právnických osob při vzdělávání. Organizaci základního vzdělávání včetně možnosti zřízení přípravných tříd základní školy upravuje § 46 a § 47 školského zákona.

Základní vzdělávání navazuje na předškolní vzdělávání a výchovu v rodině. Je jedinou etapou vzdělávání, která je povinná pro celou populaci žáků ve dvou obsahově, organizačně a didakticky navazujících stupních.

Školní docházka je povinná po dobu devíti let. Většina dětí nastupuje do školy po dosažení šestého roku věku, pokud jim není povolen odklad a končí kolem 15-ti let věku. Dítě může plnit povinnou školní docházku nejvýše do konce školního roku, v němž dosáhne 17. roku věku. Zákonný zástupce je povinen přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce.

Školní docházku musí ze zákona plnit státní občané České republiky a občané jiného členského státu Evropské unie, kteří na území České republiky pobývají déle než 90 dnů. Dále cizinci, kteří jsou oprávněni pobývat na území České republiky trvale nebo přechodně po dobu delší než 90 dnů, a také účastníci řízení o udělení mezinárodní ochrany (Školský zákon, § 36).

Základní vzdělávání má utvářet a postupně rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout spolehlivý základ všeobecného vzdělání.

Hlavními cíli je umožnit žákům osvojit si strategie učení a motivovat je pro celoživotní vzdělávání, vést žáky k všestranné, účinné a otevřené komunikaci, rozvíjet schopnost spolupracovat a respektovat práci a úspěchy vlastní i druhých, podněcovat žáky k tvořivému myšlení, logickému uvažování a k řešení problémů. Přípravovat žáky k tomu, aby se projevovali jako svobodné a zodpovědné osobnosti, projevovali pozitivní pocity, rozvíjeli vnímavost a citlivé vztahy k lidem, prostředí i k přírodě. Učit žáky aktivně rozvíjet a chránit fyzické i duševní a sociální zdraví a být za ně odpovědný. Vést žáky k toleranci a ohleduplnosti k jiným lidem.

1.4.2 Vzdělávání cizinců

Na vzdělání v České republice mají právo také cizinci, kteří jsou státními občany České republiky a pobývají oprávněně na našem území, dále pak mají právo na vzdělání i osoby se státním příslušenstvím jiného státu Evropské unie.

Proto, aby děti cizinců mohly zahájit povinnou školní docházku, musí prokázat řediteli školy nejpozději při zahájení vzdělání oprávněnost svého pobytu, toto se netýká osob se státním příslušenstvím jiného státu Evropské unie.

Pro děti osob se státním příslušenstvím jiného členského státu, které dlouhodobě pobývají a které plní povinnou školní docházku, zajišťuje krajský úřad bezplatnou přípravu k jejich začlenění do základního vzdělání zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám žáka. Dále podle možností a ve spolupráci se zeměmi původu žáka podporují výuku mateřského jazyka a kultury jeho země.

Přípravu pedagogických pracovníků, kteří budou uskutečňovat vzdělávání žáků, zajišťuje krajský úřad.

Školský zákon ukládá rovný přístup při přijímání ke vzdělání, škola proto musí zajistit cizím státním příslušníkům pobývajícím na území ČR přístup k základnímu vzdělání za stejných podmínek jako občanům ČR, aniž by doložili legálnost svého pobytu.

Všichni cizinci mají právo na bezplatné vzdělání na základních školách. Také mají právo ke školnímu stravování stejně jako k zájmovému vzdělávání poskytovanému ve školském zařízení. K předškolnímu, střednímu a vyššímu odbornému vzdělání mají cizinci přístup, pokud nejpozději v den nástupu předloží oprávnění k pobytu delší než 90 dní (Školský zákon, § 20).

1.4.3 Příprava žáků-cizinců k začlenění do školy a podpora výuky mateřského jazyka

Krajský úřad zajišťuje ve spolupráci se zřizovatelem školy bezplatnou přípravu k začlenění do základního vzdělávání. Příprava také zahrnuje výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků. Podle možností ve spolupráci se zeměmi původu žáka, podporuje výuku mateřského jazyka a kultury země jeho původu, která bude koordinována s běžnou výukou v základní škole. Tato podpora se však vztahuje jen na děti osob se státní příslušností jiného členského státu EU, kteří žijí na území České republiky a vykonávají pracovní činnost v pracovně-právním vztahu nebo samostatně-výdělečnou činnost, nebo pokud studují či získali právo pobytu na území České republiky z jiného důvodu.

Krajský úřad by měl též zajistit přípravu pedagogických pracovníků, kteří budou vzdělávat tyto děti. (Burdová-Hradečná, 2010).

Bezplatná příprava ani podpora výuky v mateřském jazyce se netýká žáků-cizinců ze třetích zemí, přestože nejvíce cizinců pochází právě odtud. Znalost českého jazyka žákům-cizincům zásadním způsobem usnadňuje začleňování do základních škol. Současná právní úprava je tedy nedostatečná. Tato situace se řeší prostřednictvím dotačního řízení MŠMT, nebo vlastní iniciativou ředitelů a učitelů některých škol. Do budoucna se předpokládá novelizace zákona, která bude reagovat na potřebu systémové podpory nadstandardní výuky českého jazyka (Burdová-Hradečná, 2010).

1.4.4 Vzdělávací systémy v zahraničí

Jako ukázkou vzdělávacích systémů v zahraničí jsem uvedla státy Vietnam, Čínu, Ukrajinu, Holandsko a Finsko. Vietnam, Čínu a Ukrajinu jsem vybírala podle výskytu cizinců v 7 pražských školách. Nejvíce dětí jiných národností pochází z Vietnamu (15), Číny (4), Ukrajiny (3), ostatní národnosti jako Rusko, Slovensko, Anglie, Korea, Itálie, Uzbekistán mají 1-2 zástupce. Dále jsem uvedla Holandsko a Finsko jako inspiraci pro ostatní státy.

1.4.5 Vietnam

Oficiálním jazykem Vietnamu je vietnamština, jako druhý jazyk se nejčastěji vyučuje angličtina, dále také francouzština, čínština a horalské jazyky (Mon-Khmer a Malajsko-Polynéský).

Cílem vzdělávacích metod je rozvoj intelektuální úrovně studentů, výcvik pracovní síly a pěstování talentu. Způsob učení je memorování. Děti nejsou zvyklé diskutovat, vystupovat před třídou s referáty, řečnit na veřejnosti, neučí se vyjadřovat svůj názor. Od Vietnamských dětí je vyžadována naprostá poslušnost vůči učitelům. Ve třídě bývá 50-60 žáků, také proto vyučování probíhá v dopoledních i odpoledních směnách. Prázdniny trvají od června do srpna.

Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání navštěvují děti od 3 do 6 let. Není povinné. Předškolní vzdělávání napodobuje rodinnou výchovu s velmi blízkým vztahem učitele a dítěte. Některé školy v různých regionech již zlepšily kvalitu péče o děti, ale zejména v horských oblastech se můžeme ještě setkat se 40-50% dětí s podvýživou. Pro nedostatek kvalifikovaných učitelů a špatné vybavení nemůže mnoho škol zajistit předškolní vzdělávací programy.

Vzdělávání na základních školách

Povinná školní docházka trvá pět let. Je určena dětem od šesti do maximálně čtrnácti let. Povinné předměty nezaberou více než čtyři hodiny denně a jsou rozděleny do 35 minutových lekcí. Pauza mezi dvěma lekcemi trvá 10 minut. Dalších 25 minut je věnováno zábavným aktivitám. Na konci páté třídy musí projít žáci státní zkouškou. Úspěšní získávají certifikát o absolvování základního vzdělávání. Většina z nich pak pokračuje na nižší střední škole (Kozlíková, 2010).

1.4.6 Ukrajina

Národním jazykem je ukrajinština 67%. Můžeme se setkat také s ruštinou – 24% a patří sem také jazyky minorit (rumunština, maďarština, polština) – 9%. Ruština je vyučována na 6% škol. Často bývá volitelným předmětem na ostatních školách.

Způsob učení je postaven hlavně na memorování a zvládnutí velké šíře učiva. Žáci se musí doma připravovat mnohem více než např. u nás v ČR. Menší důraz je kladen na rozvoj logického myšlení, konstruktivisty, vyhledávání informací.

Předškolní vzdělávání

Předškolní vzdělávání je určeno pro děti od 3 do 5 let. Není povinné. V roce 1997 existovalo na území Ukrajiny 18 400 předškolních zařízení. Počet těchto institucí se poslední dobou snižuje.

Základní vzdělávání

1. stupeň základního vzdělávání trvá 4 roky a začíná v 6-7 roce věku dítěte. Hlavními předměty jsou matematika, ukrajinština, angličtina, tanec, hudba a předmět Ukrajina a já. Klade se velký důraz na tradice. Hodně času je věnováno rozvíjení psaní a krasopisu. Výsledkem je vysoký standard rukopisu, ale děti také tráví mnoho času opisováním textů. Na primární vzdělávání navazuje 2. stupeň, který trvá od 5. do 9. třídy. Po ukončení 9. ročníku je splněna povinná školní docházka. První dva roky jsou žáci hodnoceni ústně od třetí třídy jsou známkováni tzv. čtyřznámkovým systémem (výborně, dobře, dostatečně, nedostatečně). Každý školní rok je ukončen zkouškou a postup do dalšího ročníku určuje pedagogický sbor. Na konci 9. třídy žák složí zkoušku ze 4 předmětů a obdrží vysvědčení o absolvování základní školy (Kozlíková, 2010).

1.4.7 Čína

Úředním jazykem v Číně je „Putonghua“. Číňané však mají nepřeborné množství místních dialektů. Většina z nich je psaná stejně, ale jinak se vyslovuje, význam slova je stejný.

Vzdělávání v Číně již není zdarma. Pouze povinnou školní docházku nemusí rodiče platit, ale musí zaplatit všechny učebnice, dát škole příspěvek. Některé chudší děti z venkova školu nenavštěvují. Jsou to i děti rodičů, kteří přijeli do města za prací bez povolení. Jedná se též o děti, které nesplňují tamější politiku jednoho dítěte tzv. nelegální děti.

Školní síť je v Číně velmi rozsáhlá. Existuje zde až několik set univerzit lišících se v úrovni a kvalitě. Nejprestižnější univerzitou je Fudan Univerzita v Pekingu a Šangaji.

Předškolní vzdělávání

Mateřskou školu navštěvují děti od 3 do 6 let. Jsou tu převážně státní školky, ale najdeme zde i soukromé.

Základní vzdělávání

Povinná školní docházka trvá v Číně 9 let. Do Základní školy nastupují děti 6-7leté. Základní škola zaujímá 6 ročníků. Žáci se učí čínštině, matematice, dějepisu, přírodním vědám, zeměpisu. Velký důraz je kladen na tělesnou výchovu a základní politickou a morální výchovu. Následně odcházejí děti na nižší střední školu, která trvá 3 roky. Při přechodu ze základní na nižší střední školu nemusí žáci skládat postupové zkoušky. Žáci se zde učí stejným předmětům jako na základní škole, ale na vyšší úrovni. Na konci nižší střední školy všichni žáci skládají zkoušku, na základě které mohou nastoupit na vyšší střední školu nebo učiliště. Tato zkouška je velmi důležitá, jelikož určuje kvalitu a úroveň vyšší střední školy nebo učiliště, do kterých mohou být studenti přijati (Kozlíková, 2011).

1.4.8 Holandsko

Vyučovacím jazykem je holandština. Školy ve „Frísku“ vyučují holandsky a frisiánsky.

Lidé mají právo zakládat školy na základě víry v náboženství, vzdělávání, ideologie, proto také 70% žáků navštěvuje soukromé školy, které jsou statutárně stejné jako státní. Nejsou financovány vládou. Existuje zde široká síť alternativních škol pro děti se speciálními vzdělávacími potřebami např. Montessori, Daltonský plán, Jenský plán.

Ministerstvo školství, školská legislativa, věda a kultura stanovuje kvalitativní normy vzdělávání, které jsou jediným limitem pro jinak svobodnou organizaci výuky.

Předškolní vzdělávání

Základní škole předchází zařízení (jesle, školka) pro děti ve věku od 3 měsíců do 4 let také z důvodu krátké mateřské dovolené.

Většina 4-letých dětí navštěvuje předškolní zařízení Basisschool základní školy, které je povinné od 5. roku věku dítěte.

Nizozemsko nabízí předškolní vzdělávání pro děti vystavené riziku znevýhodnění ve vzdělávání ve věku 2 – 5 let. Je to skupina dětí etnických menšin a rodičů s nižším vzděláním. Cílem je řešit problematiku vzdělávání znevýhodněných dětí v raném věku a zabránit tomu, aby dítě nastoupilo do školy s tímto handicapem. Tento typ institucí je financován vládou.

Základní vzdělávání

Povinná školní docházka začíná po dosažení 5. roku věku dítěte. Trvá 8 let. Zaměření dalšího studia si tedy vybírají už ve 12 letech. První 2 ročníky jsou označovány Klaterschool, což je obdoba naší mateřské školy. Děti se učí předškolnímu vzdělávání s kombinací her. V posledním ročníku žáci skládají CITO test, který slouží k doporučení ohledně výběru střední školy. Od 16 let musí žák navštěvovat školu minimálně 2x týdně. Povinná školní docházka končí v 18 letech žáka (EACEA, 2010).

1.4.9 Finsko

Finsko má dva národní jazyky, finštinu a švédštinu. Přibližně 6% studentů základního a vyššího sekundárního vzdělávání navštěvuje školu, kde je švédština vyučovacím jazykem. Existují také instituce, kde je výuka poskytována v cizím jazyce nejčastěji v angličtině. Vzdělávací péče je také poskytnuta romské menšině a v jazyce oblasti Laponska.

Předškolní vzdělávání

Od narození do 6 let mohou děti navštěvovat denní stacionáře nebo rodiny v soukromých domech, za něž jsou vybírány poplatky podle platu rodičů. V roce 2008 se předškolního vzdělávání zúčastnilo asi 99% šestiletých dětí.

Povinná školní docházka

Rozsah povinného vzdělávání je 9 let. Děti musí začít povinnou školní docházku v roce jejich 7. narozenin. Přibližně 1% začíná chodit do školy o rok dříve, ale to vyžaduje potvrzení o školní zralosti a připravenosti dítěte. Základní vzdělávání je bezplatné a rodiče si mohou vybrat školu, kam dítě nastoupí. Žák, který nedosáhl určité úrovně ve vzdělávání při nástupu do dalšího ročníku, může ročník opakovat. Žák, který ukončí úspěšně 9. rok školní docházky, získává certifikát. Další osvědčení může získat za dokončení 10. ročníku, který je volitelný (EACEA, 2010).

Děti z cizích zemí navštěvují třídy s ohledem na věk a znalosti. Výuka probíhá podle speciálního učebního plánu pro imigranty. Vyučovacím jazykem je finština, švédština nebo se pro děti cizinců organizuje doučování v různých předmětech, které může probíhat v mateřském jazyce žáků. Místní orgány také zajišťují pro žáky-cizince výuku jejich mateřského jazyka. Děti cizinců v předškolním a školním věku, které by nezvládly studium ve finštině, mohou absolvovat přípravu, která jim umožní získat potřebné jazykové znalosti a další nezbytné dovednosti pro studium na základní škole. Žáci v přípravných kurzech mají často rozdílný věk, původ a studijní předpoklady, a proto se vzdělávají podle individuálního plánu (Franková, 2011).

Můžeme jmenovat mnoho interkulturních rozdílů v rodinné, předškolní či školní výchově. Rodiče z různých kultur mají odlišné představy o tom, co upřednostňovat ve výchově a vzdělávání svých dětí. Například Finští rodiče považují předškolní věk dítěte za období skutečného dětství, kdy je kladen důraz především na sociální interakci a kooperaci. Nechtějí dítě zatěžovat systematickou přípravou na školu již v předškolním věku jako v Holandsku, kde je tato příprava pro dítě povinná. Česká republika je kombinací těchto dvou přístupů. Dítě je cíleně připravováno na vstup do školy již v předškolním věku, jeho dovednosti jsou však systematicky rozvíjeny formou her, které respektují jeho přirozený vývoj (Morgensternová M. 2009).

1.5 Kulturní identita a její utváření

Dítě se v rané fázi vývoje naučí mluvit jazykem, který slyší ve svém bezprostředním okolí. To platí i pro vzorce chování, způsob komunikace či vyjadřování emocí, které jsou v jeho „domácí“ kultuře běžné. Tímto si dítě postupně vytváří kulturní identitu, vědomí příslušnosti k určité kultuře a přijímání jejího očekávání. Nositeli kulturní kontinuity jsou rodiče, kteří dítěti předávají svoji kulturní zkušenost a mylně předpokládají určitou stabilitu kulturního systému, která se však neustále mění. To může být zdrojem mezigeneračních konfliktů zejména u rodin migrantů, kteří očekávají, že jejich děti budou zachovávat hodnoty své domácí kultury.

Dítě si vytváří kulturní identitu již od útlého věku. Ta je pro dítě hmatatelná tehdy, pokud se dítě setkává s příslušníky jiných kultur. Všimá si rozdílů barvy pleti, nesrozumitelné řeči, způsobu oblékání tzv. vnějších znaků a zjišťuje, že druhý člověk je jiný, než lidé z jeho okolí. Pokud je dítě s touto odlišností konfrontováno již od raného věku, formuje si tak určitou toleranci. Příkladem mohou být mateřské školy, které mají multikulturní ráz (Morgensternová, Šulová, 2007).

1.5.1 Specifika kulturního a rodinného prostředí

Dítě je přijímáno a vychováváno v různých národech různým způsobem. Největší rozdíl můžeme pozorovat mezi tzv. individualistickými a kolektivistickými kulturami.

V individualistických kulturách je pozice jednotlivce volnější. Dítě je vedeno k vlastním rozhodnutím, má větší osobní prostor a svobodu, je mu dáována větší volnost v jeho projevech. Škola a rodina vedou děti k tomu, aby se učily přemýšlet, diskutovat, argumentovat, řešit problémy, vyjadřovat svůj názor. Příkladem jsou Skandinávské země, ale i německá kultura.

Tento přístup se zrcadlí v liberální výchově. Ta může vyústit až v tzv. výchovu „laissez faire (nech dítě dělat to, co chce). Dítě podvědomě touží po určitých omezeních, aby se lépe mohlo orientovat v tom, co může a co ne. Liberální výchova může vést k tomu, že dítě ztrácí mantinely a je zmatené.

Opakem je kolektivistická kultura, kde je na jednotlivce vyvíjen velký tlak, aby se přizpůsobil požadavkům rodiny. Osobní zájmy dítěte musí ustoupit zájmům vyšším, kolektivním. Příkladem jsou vietnamské děti žijící v České republice.

Česká rodina je individualisticky orientovaná. Šulová uvádí, že jedním z charakteristických znaků současné české rodiny je výrazné zaměření na jednotlivce. Upřednostňování individuálních zájmů je reakcí na poválečné období, kdy byl zdůrazňován kolektiv a jednotlivec musel ustoupit do pozadí. Dalším znakem je i skutečnost, že se jednotlivec nechce obětovat v zájmu rodiny (volné partnerské svazky).

Je zřejmé, že kultura ovlivňuje způsob rodinné výchovy, což potvrzují psychologové i antropologové. Odráží se ve způsobu komunikace, intenzitě fyzických kontaktů, štěpování různých návyků (Morgensternová, Šulová, 2007).

1.5.2 Emoce v kulturách

Tvář je označována za jakési okénko do naší duše. Někdy na nás prozradí i to, co nechceme. Neplatí to však ve všech kulturách.

Podle vyjadřování emocí lze kultury rozdělit do dvou skupin a to na afektivní a neutrální. V afektivních kulturách lidé přirozeně vyjadřují svoje emoce, zatímco jedinci v neutrálních kulturách je spíše skrývají a jejich projev v určitých situacích považují za nevhodný. Např. Jihoameričané, Arabové či obyvatelé jižní Evropy dodržují menší interpersonální vzdálenost, více se navzájem dotýkají, osobní vztahy převažují nad formálně stanovenými pravidly. Sociální vztahy jsou velmi důležitým prvkem. Naproti tomu Skandinávci, Japonci nebo Korejci nevyjadřují své emoce tak výrazně, jejich interpersonální vztahy působí odtažitěji.

Asiaté vyjadřují své emoce méně než lidé z jiných kultur. V asijských kulturách je zásadou společenského chování nevyjadřovat negativní emoce a není slušné vyjádřit někomu nesouhlas či odmítnutí do očí.

V situacích, kdy by Evropan vyjádřil např. vztek, se jejich výraz ve tváři nemusí vůbec změnit. Stejně tak i úsměv nemusí u asijských kultur znamenat totéž. Podle Šulové může vyjadřovat radost, ale i slabost a disharmonii. Potvrzuje to i jeden výzkum, který porovnával reakce Číňanů a Američanů na smějící se tváře na fotografiích. Obě skupiny je pokládaly za více společenské, ale Číňané je vnímali jako lidi, kterým chybí klid a rovnováha. Další výzkum potvrdil, že čínské děti jsou méně expresivní než děti z jiných kultur na základě spontánního projevu jedenáctiměsíčních dětí.

Vyjadřování emocí (s mírou), které dítě vyvolává již v raném věku, je přínosné pro obě strany. Dítě se naučí lépe vnímat pocity druhých a stává se empatictější. Naše

kultura nás vede k sebeovládání a kontrolování svých pocitů a my máme tendenci své emoce skrývat. Někdy jsme pak pro své okolí méně čitelní, což může vyvolat různá nedorozumění (Morgensternerová, 2009).

1.6 Inkluzivní vzdělávání, podpory vzdělávání žáků-cizinců, analýza odborných článků

„Inkluzivní vzdělávání je definováno jako uspořádání běžné školy způsobem, který může nabídnout adekvátní vyučování všem dětem bez ohledu na jejich individuální rozdíly, přičemž nezáleží na druhu speciálních potřeb ani na úrovni výkonů žáků“ (Lebeer, 2009, s. 48).

Inkluzivní škola je tedy zatím ideální podobou školy, kde panuje atmosféra rovnosti, uznání, respektu a oceňování všech dětí i učitelů s možností uplatnit svůj potenciál a adekvátně rozvíjet svoji osobnost.

V případě žáků s odlišným mateřským jazykem (OMJ) se jedná o automatickou integraci do běžných českých škol. Inkluze žáků s OMJ vychází ze stejných principů jako inkluze jinak znevýhodněných dětí, a proto by jim mělo být umožněno vyrovnávací opatření. Žáci s OMJ však nejsou zahrnuti do skupiny žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, a tudíž na vyrovnávací opatření jako je např. individuální vzdělávací plán nemají nárok. Vzdělávací systém na tyto žáky není připraven. Chybí zde zajištění výuky češtiny jako cizího jazyka, vhodné učební materiály, asistenti pedagoga a s tím související finance. Financování školských zařízení se odvíjí od počtu žáků a ne od jejich skutečných vzdělávacích potřeb. (Radostný, 2011).

Osvědčuje se, že v případě mladších dětí je vhodné zařadit je do běžných škol a rozsadit je mezi české spolužáky. Jestliže se ve třídě objeví např. dvě vietnamské děti a mluví spolu o přestávce vietnamsky, rozhodně by jim v tom neměl nikdo bránit a také by jejich diskuzi neměl považovat za něco tajného, co nikdo jiný nesmí vědět. Mohou si např. vysvětlovat něco, čemu neporozuměli při vyučování. Taková komunikace může být přínosem i pro české děti, které si uvědomí, že je možné mluvit i jiným jazykem než českým. Vědecký výzkum ukazuje, že znalost dvou a více jazyků od mládí přispívá k fyzickému rozvoji lidského mozku a znalost druhého jazyka děti nijak nezatěžuje (Vasiljev, 2006).

1.6.1 Principy inkluzivního vzdělávání

Základním principem je zapojení všech žáků do výuky bez ohledu na zdravotní, kulturní, sociální či jiné znevýhodnění. Učitelé na tato znevýhodnění a speciální vzdělávací potřeby odpovídají různými opatřeními. Využívají např. pomoc asistenta pedagoga, upravují učivo podle potřeb jednotlivých žáků, diferencují výukové metody.

V případě žáků-cizinců se jedná o postupný proces osvojování češtiny na komunikační úrovni a přístup k učivu prostřednictvím konkrétní slovní zásoby z daného předmětu.

Dalším principem inkluzivního vzdělávání je podněcování odpovídajícími podněty a výzvami. Každé dítě by mělo zažívat úspěch a získat co největší množství vědomostí, přiměřené jeho konkrétním možnostem. Úkoly a podněty sice musí odpovídat RVP, ale také musí být diferencované k možnostem jednotlivých žáků.

Pokud jazyková bariéra znemožňuje žákům pochopení látky, je vhodnější naučit je základním vědomostem a postupně na ně navázat, než je učit vše najednou nebo v horším případě je neučit nic.

Třetím principem jsou možnosti odpovědí na odlišné potřeby žáků. Důležité je vytvořit efektivní výukové prostředí, zajištění motivace a koncentrace žáků, různé druhy předání učiva, používání vhodných způsobů hodnocení, stanovení reálných vzdělávacích cílů.

Překonávání bariér je další z principů inkluzivního vzdělávání. Žáci-cizinci mají různé potřeby týkající se výuky. Záleží na mnoha faktorech zejména na věku, délce pobytu v ČR, docházce do mateřské školy nebo přípravné třídy. Přehled o pokroku žáka v osvojování češtiny je nutný pro posouzení přítomnosti poruch učení. V tomto případě se jedná spíše o žáky starší 1. ročníku ZŠ, protože posuzování přítomnosti specifických poruch učení se diagnostikuje až ve 2. ročníku ZŠ. Učitelé by při plánování výuky neměli zapomínat na rozvíjení mluvené i psané češtiny žáků-cizinců (Titěrová, 2010).

1.6.2 Podpory vzdělávání žáků-cizinců

Pro podporu žáků-cizinců si může každá škola požádat o finanční příspěvek z rozvojových programů MŠMT.

Dotační programy MŠMT 2010 – vzdělávání cizinců

Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (MŠMT) vyhlásilo pro rok 2010 rozvojové programy pro základní školy vzdělávající žáky-cizince.

MŠMT poskytne finanční podporu pro zajištění podmínek bezplatné přípravy k začlenění žáků-cizinců z třetích zemí do základního vzdělávání, zahrnující výuku českého jazyka přizpůsobenou potřebám těchto žáků.

Dotační program je taktéž určen pro zajištění bezplatné přípravy k začlenění do základního vzdělávání dětí osob se státní příslušností jiného členského státu Evropské unie.

MŠMT vyhlásilo rozvojový program pro zajištění podmínek základního vzdělávání dětí-azylantů, osob používajících doplňkové ochrany, žadatelů o udělení mezinárodní ochrany na území ČR a dětí cizinců umístěných v zařízeních pro zajištění cizinců.

Poradenské a informační centrum pro mladé migranty – občanské sdružení META

Sdružení META bylo jako občanské sdružení zaregistrováno Ministerstvem vnitra ČR v prosinci roku 2004. Meta vznikla na základě ustáleného počtu nevládních organizací zabývajících se pomocí migrantům, jejichž činnost byla velmi široká a překrývající se.

Sdružení je určeno pro rozvoj mladých cizinců především v oblasti vzdělávání, které je jednou z podmínek úspěšného začleňování se do společnosti. Současně se Meta věnuje i pedagogickým pracovníkům, jež se snaží podporovat v úkolu začleňování žáků-cizinců do českého vzdělávacího systému.

Sdružení Meta poskytuje cizincům sociální poradenství specializované na oblast vzdělávání formou telefonických, osobních a e-mailových konzultací. Klienty mohou být cizinci bez rozdílu na typu pobytu v České republice. Zároveň nabízí rodičům dětí, které nemají ukončenou povinnou školní docházku, asistenci při zápisu do základní školy, podporu při začleňování do vzdělávacích programů škol, zprostředkování komunikace mezi rodiči, dítětem, školou a příslušnými organizacemi, doučování

v různých předmětech. Nezbytnou součástí sociálního poradenství jsou kurzy českého jazyka a přípravné a doučovací kurzy. Doučování probíhá individuálně či skupinově. Zde pomáhají dobrovolníci. Nabízí také školení pro rodiče dětí, studujících v ČR.

Cizinci mohou též využívat místní knihovnu, studovnu a internet.

Pro pedagogy poskytuje poradenství a koncepční činnost, vzdělávací aktivity, asistenci na školách, výukové materiály a metodickou podporu, informace o inkluzivním vzdělávání.

Dalšími organizacemi pro podporu vzdělávání cizinců jsou Multikulturní centrum Praha, Centra na podporu integrace cizinců, Centrum pro integraci cizinců, o.s., Poradna pro integraci, o.s., Sdružení občanů zabývajících se emigranty, o. s., Centra podpory inkluzivního vzdělávání, Člověk v tísni, o.p.s., Nová škola, o.p.s., Tady a teď, o.p.s., Invaze Berkat, o.s., Most pro lidská práva, o.s., Sdružení pro integraci a migraci, o.s. a další (Meta, 2011). Kontakty na uvedené organizace jsou uvedené v příloze č. 3.

Ukázka praxe se začleňováním žáků-cizinců do českých škol

Jako ukázkou praxe se začleňováním žáků-cizinců jsem vybrala sedm článků týkajících se této tematiky. Články jsou označené čísly 1-7 a takto je označuji i v následujícím textu. Rozbory jednotlivých článků přikládám do přílohy č. 4.

1. Když do lavic usednou děti cizinců (Šteflová, 2010).
2. Vzdělávání dětí cizinců je výzva (Flanderková, 2010).
3. Děti cizinců v základní škole (Šteflová, 2010).
4. Potřebujeme systém, ne záplaty (Šteflová, 2010).
5. Přináší stěhování problémy? (Šteflová, 2010).
6. Výuka cizinců bývá obtížná (Doubrava, 2009).
7. Můj kamarád cizinec (Pavlosková, et al., 2010).

Několik článků (č.1,3,4,5) poukazuje na neucelený systém výuky cizinců a nedostatek financí. Souvisí s tím také nedostatečné znění zákona, které umožňuje cizincům vzdělávání v českých školách, ale nezabezpečuje odborný přístup učitelů k těmto žákům a vhodné učební materiály. Učitelé pak musí tyto žáky přijmout, přestože český jazyk někdy vůbec neovládají a musí si sami sehnat, vyrobit potřebné pomůcky či zajistit pomoc neziskových organizací. Zmiňují se o finančních podporách v podobě grantů a dotací MŠMT, ale považují to pouze za záplatu, nikoli systém.

Paní Flanderková (č.2) hovoří o své první zkušenosti s žáky-cizinci. Její přístup k výuce žáků-cizinců je velmi aktivní. Nejdříve využívala různých pracovních sešitů pro nižší ročníky, knížek, obrázků apod. Později vytvořila vlastní pracovní sešit s názvem „Můj první pracovní sešit pro žáky-cizince“, který nyní využívají i ostatní školy viz příloha č. 5. Ve škole otevřela společně s kolegy kroužek výuky českého jazyka pro cizince, který je určen i pro žáky z jiných škol a je zcela zdarma.

Článek č. 1 a č. 3 se zmiňuje o důležitosti přístupu rodičů. Čím kladnější přístup mají rodiče-cizinců ke vzdělávání, tím lépe se učitelům s těmito dětmi pracuje a komunikuje. Pokud se rodiče cizinců o vzdělávání svých dětí příliš nezajímají, nastává problém zejména v komunikaci mezi rodiči, učitelem i dětmi navzájem.

Učitelé (rozhovory ze čl. č. 3) se shodují na tom, že větší problém je u žáků-cizinců, kteří nastupují do vyššího ročníku. S žáky nastupujícími do 1. třídy problémy nemají. Olga Diessnerová uvádí, že dnes s cizinci není tak velký problém, protože už dospěla generace dětí, které se tu narodily. Shodují se také na doporučení rodičům zapsat dítě do mateřské školy.

Článek č. 6 představuje projekt, který by měl proniknout na veřejnost v příštím roce. Jedná se o projekt zaměřený na inovaci ve vzdělávání češtiny jako cizího jazyka. Vznikl na základě nárůstu počtu cizinců v českých školách, na nedostatečných výukových materiálech a neodbornosti učitelů v této oblasti. Tento projekt podpořil Evropský sociální fond a státní rozpočet částkou 16 milionů korun z programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost.

Článek č. 7 seznamuje čtenáře s projektem věnovaným v rámci multikulturního týdne v ZŠ v Pardubicích. Uvádí, jakými způsoby lze děti 1. stupně seznámit s jinými kulturami a jak vytvořit mezi českými dětmi a dětmi cizinců přátelské vzájemné vztahy.

2. Praktická část

V praktické části mé práce jsem se zabývala začleňováním cizinců v 1. třídách v sedmi pražských školách. Prahu jsem vybrala z důvodu nejvyššího zastoupení počtu cizinců v České republice. Pro realizaci výzkumného šetření jsem zvolila kombinaci dvou metod a to strukturovaného rozhovoru a řízeného pozorování. Výzkum byl realizován v době od ledna do března 2011.

Cíl: Zjistit, jak se děti cizinců adaptují na českou školu a jak k těmto žákům přistupují jednotlivé školy a čeští učitelé.

2.1 Strukturovaný rozhovor

Výzkum jsem realizovala pomocí metody strukturovaného rozhovoru pro učitele. Přestože je provedení rozhovoru časově náročnější, má tato metoda mnoho předností. Na rozdíl např. od dotazníku umožňuje bezprostřední kontakt mezi výzkumníkem a respondentem. Reakce na odpovědi respondenta pak mohou být pružnější, což mi dalo příležitost k doplňujícím a upřesňujícím dotazům. V rozhovoru je též možné sledovat neverbální komunikaci, intonaci, hlasitost respondenta, jež umožňuje lépe pochopit nejen smysl vyslovených slov, ale i osobnost samotného respondenta. Pomocí rozhovorů s učiteli mohu zjistit jejich přístup k žákům-cizincům a některé informace o konkrétních žácích-cizincích.

Jelikož jsem se v této práci zabývala vztahy mezi žáky-cizinci a učiteli, doplnila jsem výzkumnou metodu rozhovorů ještě další výzkumnou technikou – řízeným pozorováním. Tato metoda mi umožnila sledovat samotný proces a reálné jevy přímo, nikoliv zprostředkovaně jako u jiných technik. Neřízené pozorování a rozhovor jsem zvolila při návštěvách přípravných tříd a při hodině individuální výuky českého jazyka pro žáky-cizince (Pelikán, 2004).

2.1.1 Obecné cíle zkoumání pomocí strukturovaného rozhovoru pro učitele:

- Zjistit, jak se dítě jiné národnosti adaptovalo na českou školu.
- Zjistit, jaká je spolupráce učitele a rodičů-cizinců, jakým způsobem probíhá komunikace mezi všemi zúčastněnými.
- Zjistit, zda učitel používá speciální pomůcky pro žáky-cizince a druhy těchto pomůcek.
- Zjistit, jakou formu předškolního vzdělávání dětí-cizinců učitelé preferují.
- Zjistit, jak na učitele působí příchod cizince do běžné české třídy.

2.1.2 Koncepce a obsah rozhovoru

Rozhovor jsem vedla s osmi třídními učitelkami 1. tříd v Praze, které mají ve třídě minimálně dva žáky-cizince. Výzkum jsem realizovala v období od ledna do března. Školy jsem vybírala dle vlastního uvážení a na základě doporučení organizace Mety. V této organizaci jsem též provedla rozhovor s odbornou pracovnící Mety. Na ZŠ Angel jsem navštěvovala dvě první třídy. Druhá 1. třída mi byla doporučena paní učitelkou z 1. B na základě zajímavých poznatků o vietnamské dívce, která by tak mohla být přínosem pro tento výzkum. V ostatních školách jsem navštěvovala vždy jednu 1. třídu, kde bylo nejvíce žáků-cizinců.

Rozhovor většinou probíhal mimo třídu, a tudíž jsme se obě mohly plně soustředit. Pokud probíhal ve třídě, měly jsme možnost při tom pozorovat děti a na základě toho pokládat doplňující otázky či rozvést odpovědi.

Po pečlivém promýšlení otázek, jsem rozdělila rozhovor do jedenácti částí, které jsou uvedené v příloze č. 6. První tři body rozhovoru zahrnují otevřené otázky, týkající se adaptace dítěte-cizince na školu. Další bod obsahuje tři otázky (polootevřené, otevřené), zabývající se spoluprací a komunikací s rodiči. Následující dvě části rozhovoru se zaměřují na komunikaci dítěte s učitelem a s ostatními dětmi. Tyto otázky jsou uzavřené-neparametrické. Respondenti dále odpovídají na vlastní využívání speciálních materiálů určené žákům-cizincům, jedná se o otevřené typy otázek. Devátý bod zkoumá názory učitelů na předškolní přípravu žáků-cizinců – polootevřená otázka. Pokud se stane, že ve třídě bude více dětí jiných národností, doplňuji tento jev

otevřenou otázkou o porovnání jejich kultur, mentality. Posledním bodem rozhovoru je skutečnost, jak působí na učitele příchod cizince do běžné české třídy. K 1. bodu rozhovoru jsem zařadila doplňující otázku týkající se předchozí docházky dítěte-cizince do mateřské školy a jeho způsob komunikace před vstupem do školy. Tato otázka vyplynula z rozhovoru a pokládám ji za významnou součást adaptace dítěte-cizince na českou školu.

2.2 Řízené pozorování

Výzkumnou techniku řízeného pozorování jsem zvolila jako doplnění k rozhovorům s učiteli.

Cíl: Potvrdit výpovědi učitelů o adaptaci a komunikaci žáků-cizinců a zjistit, jak se děti cizinců cítí v české 1. třídě.

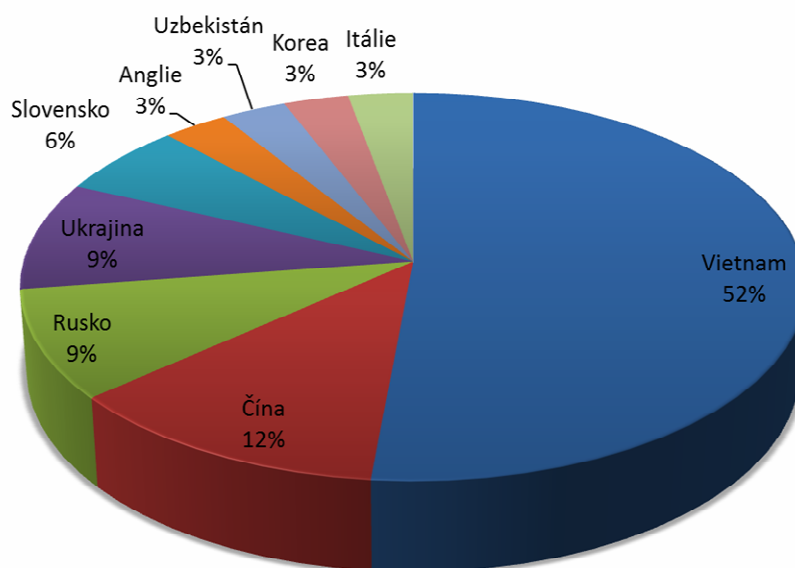
2.2.1 Koncepce a obsah řízeného pozorování

Pozorování jsem zaznamenávala u všech žáků-cizinců ve zkoumaných třídách. Celkem bylo pozorováno 33 žáků-cizinců. Všechny jsem navštívila 4-5x v období od ledna do března. Ve třídách jsem setrvala vždy min. 2 vyučovací hodiny, abych mohla zaznamenat i chování dětí o přestávce. V tabulce č. 1 jsou uvedeny počty žáků-cizinců a zastoupení zemí v 1. třídách vybraných základních škol. V grafu č. 1 je uvedené celkové zastoupení zemí v procentech v 1. třídách základních škol.

Pozorování jsem zaznamenávala bezprostředně do záznamového archu členěného do sedmi položek. Otázky se týkají chování dítěte v době vyučování a o přestávkách. První zjišťuje, zda dítě rozumí jednoduchým úkolům a jestli je dokáže splnit bez pomoci. Další dva body se týkají spolupráce a komunikace dětí cizinců s českými žáky. Následující tři body zkoumají chování dětí cizinců o přestávkách, jejich celkový pocit ve třídě a přístup českých žáků k těmto dětem. Sedmá otázka zjišťuje aktivitu dítěte ve vyučování. Poslední dvě otázky jsou uzavřené, první z nich je parametrická, druhá neparametrická. Ostatní otázky mají otevřenou formu (viz příloha č. 7).

Škola	Počet dětí	Zastoupení zemí	Jméno
ZŠ Marjánka	4	2 x Čína	Kaiung, Huifeng
		1 x Anglie	Lukas
		1 x Korea	Kamin
ZŠ Mendelova	3	1 x Vietnam	David
		1 x Čína	Júlie
		1 x Slovensko	Megan
ŽŠ Hostivař	6	3 x Vietnam	Anička, Katka, Min
		1 x Itálie	Shaun
		1 x Rusko	Polina
		1 x Slovensko	Janko
ZŠ L. Coňka	3	3 x Vietnam	Tomáš, Olinka, Anička
ZŠ Angel	3	3 x Vietnam	Bill 1. B, Voung 1. B, Eliška 1. A
ŽŠ Albrechtická	5	3 x Ukrajina	Maksym, Karolína, Andriy
		1 x Uzbekistán	Amir
		1 x Rusko	Dan
ŽŠ Meteorologická	9	7 x Vietnam	Ondra, Lída, Tomáš, Alenka, David, Eva, Pavel
		1 x Čína	Alan
		1 x Rusko	Eva

Tab. 1 Děti cizinců v prvních třídách sedmi pražských škol.

Graf. 1 Zastoupení zemí v procentech v prvních ročnících uvedených základních škol z celkového počtu 33 žáků – cizinců.

2.2.2 Řešení výzkumných otázek strukturovaného rozhovoru

1. Jak se dítě adaptovalo na školu? Lišila se jeho adaptace od ostatních českých dětí? Jak?

Cíl: Zjistit, jak se žák-cizinec adaptoval na českou školu.

Vyhodnocení: Děti cizinců většinou nemají problém s adaptací na školu. Pokud se tu narodily a navštěvovaly MŠ, jejich adaptace je bezproblémová, u někoho může být rychlejší, u někoho pomalejší. Problém s adaptací na školu nastává v případě, kdy je dítě sociálně nebo jinak nezralé či ho brzdí jazyková bariéra.

Adaptace:

ZŠ Marjánka:

Huifeng a Kaiung z Číny se adaptovali navzdory jazykové bariéře bez problémů. Kamin z Korey a Lukas z Anglie mluví česky a jsou velmi aktivní, jejich adaptace byla také bezproblémová.

ZŠ Mendelova:

Děti se od sebe liší svými vlastnostmi, adaptovaly se všechny bez problémů.

ZŠ Hostivař:

Katka a Anička se ze začátku trochu styděly, ale adaptovaly se rychle a neměly s adaptací žádné problémy. U ostatních dětí-cizinců proběhla adaptace bez problémů. Všechny děti cizinců se tu narodily a navštěvovaly MŠ.

ZŠ L. Coňka:

Olinka a Tomáš se adaptovali bez problémů. Aničky adaptace byla horší vzhledem k jazykové bariéře.

ZŠ Angel:

Bill a Voung z 1. B s adaptací neměli žádné problémy. Narodili se tu a navštěvovali MŠ. Eliška z 1. A se tu také narodila a navštěvovala bilingvní MŠ, ale adaptovala se hůře. Od začátku nástupu do MŠ se učí třem jazykům a není sociálně zralá.

ZŠ Albrechtická:

Téměř všechny děti cizinců neměly s adaptací problém. Dan se adaptoval hůře, nenavštěvoval MŠ, měl problémy se začleňováním. Ještě nyní se k dětem chová agresivně, je konfliktní.

ZŠ Meteorologická:

Alenka z Vietnamu na počátku školní docházky nechtěla pracovat, adaptovala se hůře. Eva z Ruska nastoupila v listopadu, je ze slabšího sociálního prostředí, adaptace u Evy byla také horší. Tomáš z Vietnamu nastoupil do 1. třídy již v minulém roce a jeho adaptace byla natolik špatná, že 1. třídu letos opakuje. Letos již s adaptací neměl výraznější problémy. U všech ostatních dětí proběhla adaptace bez problémů.

2. Jak se dítě přizpůsobilo novému českému kolektivu?

Cíl: Zjistit, jak se děti cizinců přizpůsobují v 1. třídě ZŠ novému českému kolektivu.

Vyhodnocení: Žáci-cizinci se českému kolektivu přizpůsobují velmi snadno. Jestliže jsou české děti vedené k tomu, aby svým spolužákům pomáhaly, dobře se přizpůsobí i děti s jazykovou bariérou. Pokud se české děti chovají k žákům-cizincům neutrálně, může jejich přizpůsobení se novému českému kolektivu trvat déle. Důležitým faktorem je i to, zda spolu děti-cizinci tráví i čas mimo školu. Pak je pochopitelné, že mezi sebou komunikují více.

ZŠ Marjánka:

Všichni žáci-cizinci se přizpůsobují bez problémů. České děti jim opravdu hodně pomáhají.

ZŠ Mendelova:

David a Megan bez problémů. Júlie je stydlivější, přizpůsobuje se hůře.

ZŠ Hostivař:

Bez problémů, jsou oblíbení.

ZŠ L. Coňka:

Anička komunikuje hlavně s Olinkou, jinak se spíše straní, je uzavřenější. Českému kolektivu se přizpůsobuje hůře. Tomáš a Olinka se přizpůsobují bez problémů.

ZŠ Angel:

Bill a Voung z 1. B i Eliška z 1. A se přizpůsobují českému kolektivu bez problémů.

ZŠ Albrechtická:

Dan se přizpůsobuje českému kolektivu hůře, ne však z důvodu jazykové bariéry. Ostatní děti cizinců vychází s českými dětmi bez problémů.

ZŠ Meteorologická:

Ze začátku spolu více komunikovaly vietnamské děti mezi sebou. Nyní kamarádi i s českými dětmi, ale přesto mají stále tendenci více komunikovat s ostatními Vietnamci.

Někteří žáci-Vietnamci jsou příbuzní a většina jejich rodičů pracuje v Sapě – vietnamská komunita. Často si také více dětí najednou vyzvedává jeden rodič. S českými dětmi nemají problém, a aby k němu ani nedošlo, paní učitelka má děti rozsazené a žáci mezi sebou nesmí mluvit vietnamsky, je to přání jejich rodičů.

3. Má/mělo dítě nějaké problémy při zahájení povinné školní docházky? V jakých oblastech?

Cíl: Zjistit, jaké jsou nejčastější potíže dětí-cizinců na počátku školní docházky.

Vyhodnocení: Děti, které neovládají český jazyk, mají potíže nejen v této oblasti, ale i v ostatních předmětech zejména v prvouce, kde je znalost jazyka nezbytná. Pro takové děti jsou vhodné individuální hodiny českého jazyka. Děti, které český jazyk částečně ovládají, mají občas problém s porozuměním složitějších víceslovných instrukcí, pojmenováním některých obrázků či se hůře orientují ve skloňování. U žáků-cizinců můžeme spatřit problém také při skupinové práci. U některých je to proto, že nejsou sociálně zralé, u jiných zejména vietnamských žáků, může být příčinou jejich rozdílná mentalita tzv. v jejich zemi tento styl vyučování neznají, rodiče jim předávají vlastní zkušenosti.

ZŠ Marjánka:

Huifeng a Kaiung z Číny mají problémy se vším. Nerozumí prvouce, když neumí jazyk, nemohou pořádně zpívat při hudební výchově apod. Chodí na individuální hodiny českého jazyka. Kamin z Číny bez problémů. Lukas z Anglie má problém pojmenovat obrázky ve větách např. Jula má (obrázek lyží).

ZŠ Mendelova:

Žádné výraznější problémy.

ZŠ Hostivař:

Dívky z Vietnamu ze začátku nechtěly vyprávět. Styděly se.

ZŠ L. Coňka:

Anička má problém s českým jazykem. Tomáš a Olinka bez problémů.

ZŠ Angel:

Eliška má problém s porozuměním instrukcí, s českým jazykem. Bill a Vounq měli ze začátku trochu problém při skupinové práci, ale po krátké době se jejich přístup zlepšil.

ZŠ Albrechtická:

Dan měl problémové chování. Ostatní děti bez problémů.

ZŠ Meteorologická:

Alenka neudrží pozornost, hůře spolupracuje. Eva také příliš nespupracuje, je sociálně slabší. Alan má malou slovní zásobu, hůře čte, česky moc nerozumí, proto je horší i např. v prvouce. Matematiku však zvládá výborně. Ostatní děti neměly žádný výrazný problém.

4. Jak hodnotíte Vaši spolupráci s rodinou? V jakých oblastech spolupracují? Jak s Vámi komunikují?

Cíl: Zjistit, jak probíhá komunikace mezi rodiči dětí-cizinců a učitelem. Zjistit, jak rodiče dětí-cizinců spolupracují s učitelem, se školou.

Vyhodnocení: Spolupráce s vietnamskými rodiči je většinou bezproblémová. Pouze u jednoho dítěte je nedostatečná. Rodiče dětí ze Slovenska jsou aktivní a jejich spolupráce je výborná. Spolupráce s rodiči čínských dětí je až na výjimky špatná, probíhá přes zprostředkovatele. S ostatními rodiči se spolupracuje dobře. Spolupráce s rodiči, kteří český jazyk příliš neovládají probíhá často přes tatínky, sourozence nebo jiné příbuzné, někdy překládají samy děti.

ZŠ Marjánka:

Komunikace s rodiči Huifenga a Kaiung je špatná, přes zprostředkovatele. Maminka Kamin česky neumí a tatínek mluví anglicko-česky. Komunikace je vedena buď přes tatínka, nebo přes jejich příbuzného, který český jazyk ovládá. Lukášovi rodiče jsou velmi aktivní a spolupráce s nimi je bezproblémová.

ZŠ Mendelova:

Se spoluprací všech rodičů z této třídy nejsou žádné problémy. Jsou příjemní, i když příliš nehovoří.

ZŠ Hostivař:

Rodiče Polinky a Shauna spolupracují bez problémů. U Vietnamek probíhá spolupráce a komunikace s tatínky. Rodiče Janka ze Slovenska mají velký zájem o školu, jejich spolupráce je bezproblémová.

ZŠ L. Coňka:

Spolupráce s rodiči Tomáše je bezproblémová. Spolupráce rodičů Olinky je horší vzhledem k jazykové bariéře rodičů. Spolupracovat se však snaží.

Spolupráce a komunikace rodičů Aničky je nedostatečná, má českou chůvu, která dochází i na třídní schůzky.

ZŠ Angel:

Spolupráce s rodiči Billa a Vounga je bezproblémová. Mluví česky a jsou vstřícní. Na konzultace chodí spíše tatínkové a sestra Vounga, která má VŠ, ale maminky také chodí.

Eliščiny rodiče spolupracují bez problémů, mají zájem. Maminka umí velice dobře česky. Zapojují se i finančně.

ZŠ Albrechtická:

Spolupráce se všemi rodiči-cizinci je bezproblémová.

ZŠ Meteorologická:

Vietnamští rodiče spolupracují, snaží se, jsou příjemní. Spolupráce s rodiči Allana je nedostatečná. Je to dítě, které je liberálně vychováváno a rodiče se nezajímají o jeho nevhodné chování, pouze o známky. S rodiči Evy z Ruska probíhá komunikace a spolupráce hůře. Eva chodí do školy nepravidelně, komunikace je česká, ale rodiče moc nerozumí. Někdy probíhá komunikace přes sourozence, příbuzné, občas překládají samy děti.

5. Jak dítě komunikuje s učitelem?

českým jazykem – cizím jazykem – nemluví s učitelem

Cíl: Zjistit, jakým jazykem dítě komunikuje s učitelem, pokud s ním vůbec komunikuje.

Vyhodnocení: Děti, které nemluví česky se snaží dorozumět jinými způsoby např. ukázkou, gestikulací, pohledy. Pokud mají ve třídě spolužáka, který umí jazyk žák-cizince i jazyk český, pomáhá mu v překladu. Některé děti používají/používaly angličtinu nebo slovenštinu, s těmito jazyky paní učitelka nemá problém. Většina dětí komunikuje s paní učitelkou českým jazykem.

ZŠ Marjánka:

Lukas a Kamin komunikují českým jazykem. Hui Feng a Kaiung nemluví s učitelem, ale ukáží si, vezmou paní učitelku za ruku, když něco potřebují.

ZŠ Mendelova:

Všechny děti komunikují s učitelem česky. Megan na začátku školní docházky slovensky.

ZŠ Hostivař:

Všechny děti mluví s učitelem česky.

ZŠ L. Coňka:

Tomáš a Olinka komunikují s učitelem českým jazykem. Anička se snaží mluvit česky, nebo jí to překládá Olinka. Anička také využívá gesta při komunikaci s paní učitelkou.

ZŠ Angel:

Všechny děti mluví s učitelem českým jazykem.

ZŠ Albrechtická:

Všechny děti komunikují s paní učitelkou českým jazykem.

ZŠ Meteorologická:

Alan mluví s paní učitelkou česky, někdy anglicky. Ostatní děti česky.

6. Jak komunikuje s ostatními dětmi?

českým jazykem – cizím jazykem – nemluví s nimi

Cíl: Zjistit, jak děti jiné národnosti komunikují s českými dětmi.

Vyhodnocení: Děti, které neovládají český jazyk s ostatními dětmi nemluví, ale nejsou nepřátelské, české děti jim pomáhají. Jestliže se ve třídě vyskytne více dětí mluvících stejným cizím jazykem, pak se tímto jazykem mezi sebou dorozumívají.

ZŠ Marjánka:

Kamin a Lukas komunikují s dětmi českým jazykem. Huifeng a Kaiung mluví mezi sebou čínsky, s ostatními dětmi nemluví, ale pomáhají si.

ZŠ Mendelova:

Všechny děti komunikují mezi sebou česky. Megan ze začátku slovensky.

ZŠ Hostivař:

Všechny děti mluví s ostatními dětmi česky. Anička a Katka mluví mezi sebou vietnamsky.

ZŠ L. Coňka:

Tomáš a Olinka mluví s ostatními dětmi českým jazykem. Anička se snaží mluvit česky, nebo přes Olinku, která překládá.

ZŠ Angel:

Všechny děti mluví s ostatními dětmi českým jazykem.

ZŠ Albrechtická:

Všechny děti mezi sebou komunikují českým jazykem.

ZŠ Meteorologická:

Děti spolu mluví česky i vietnamsky. Vietnamský jazyk mají však mezi sebou zakázaný. Je to přání jejich rodičů. Pokud nějaký vietnamský žák vidí, že jeho spolužáci mluví mezi sebou vietnamsky, jde na ně žalovat.

7. Používáte pro děti jiné národnosti speciální učebnice nebo sešity?

Cíl: Zjistit, jestli učitelé používají pro žáky-cizince speciální pomůcky.

Vyhodnocení: Paní učitelky většinou žádné didaktické pomůcky nevyužívají. Pokud ano, tak ve spolupráci s učitelkami, které žáky-cizince individuálně doučují český jazyk. Pomůcky, které paní učitelky jmenovaly jsou např. Domino, Logico piccolo, Můj první slovník (viz příloha č. 5).

ZŠ Marjánka:

Děti cizinců mají individuální výuku českého jazyka každý den 45-90 min, místo předmětů výchov. Paní učitelka se s paní učitelkou –odborníkem na český jazyk domlouvá na používání vhodných pomůcek jako např. Domino, Můj první slovník.

ZŠ Mendelova:

Ne, ale tyto pomůcky má paní učitelka, která děti individuálně doučuje.

ZŠ Hostivař:

Ne, pomůcky využívá paní učitelka Hnátková.

ZŠ L. Coňka:

Ne.

ZŠ Angel:

U Billa a Vounga speciální pomůcky nejsou nutné. S Eliškou doma prochází všechny učebnice češtiny.

ZŠ Albrechtická:

Ne.

ZŠ Meteorologická:

Ne, dostávají úkoly navíc.

8. Máte nějakou didaktickou pomůcku pro děti cizinců, kterou byste mohla doporučit?

Cíl: Zjistit, jestli učitelé používají pro žáky-cizince didaktické pomůcky, které se jim osvědčily.

Vyhodnocení: Paní učitelky didaktické pomůcky většinou nevyužívají. Pokud ano, tak ve spolupráci s paní učitelkou na individuální výuku češtiny. Např. Domino, Můj první slovník. Jedna respondentka využívá Logico piccolo.

ZŠ Marjánka:

Domino, Můj první slovník ve spolupráci s paní učitelkou, která děti doučuje.

ZŠ Mendelova:

Ne, pomůcky využívá paní učitelka, která děti individuálně doučuje.

ZŠ Hostivař:

Ne. U Terezy Hnátkové, ale ta se spíše věnuje žákům z 2. stupně.

ZŠ L. Coňka:

Ne, obrázky.

ZŠ Angel:

Ne. V 1.A Logico piccolo.

ZŠ Albrechtická:

Ne.

ZŠ Meteorologická:

Ne.

9. Myslíte, že dětem cizinců postačuje před vstupem do ZŠ mateřská škola nebo byste spíše doporučila spec. přípravnou třídu?

Cíl: Zjistit, jaký názor mají učitelé pro předškolní vzdělávání dětí-cizinců.

Vyhodnocení: Většina učitelek tvrdí, že postačuje mateřská škola a zároveň ji doporučují. Některé paní učitelky doporučují prověřit školní zralost a podle toho dítě zařadit do přípravné třídy, případně zajistit doučování českého jazyka. Objevuje se tu i názor, že mateřská škola není pro děti-cizince dostačující, vhodnější je přípravná třída.

ZŠ Marjánka:

Důležitá je alespoň docházka do MŠ.

ZŠ Mendelova:

Doporučení MŠ.

ZŠ Hostivař:

Mateřská škola postačuje.

ZŠ L. Coňka:

Doporučuji přípravnou třídu, v mateřské škole se naučí pouze základní komunikaci.

ZŠ Angel:

Pí. uč. z 1. A doporučuje prověřit zralost a podle toho zařadit dítě do přípravné třídy.

Pí. uč. z 1. B doporučuje doučování českého jazyka těm, kteří to potřebují.

ZŠ Albrechtická:

Záleží na úrovni dítěte.

ZŠ Meteorologická:

Paní učitelka z 1. B doporučuje mateřskou školu, když dítě nezvládá, pak přípravnou třídu.

10. Pokud máte ve třídě více dětí jiných národností, můžete specifikovat jejich rozdíly navzájem? Např. specifické rozdíly jejich kultur, mentalitu, chování.

Cíl: Zjistit, jestli si učitelé všimají rozdílnosti odlišných kultur žáků-cizinců a zda je dokáží porovnat s ostatními vyskytujícími se kulturami ve třídě.

Vyhodnocení: Z výpovědí respondentů vyplývá, že děti vietnamských rodičů jsou pečlivější, disciplinovanější a slušnější než např. české děti. Některé čínské děti zejména chlapci jsou naopak méně slušní. Objevil se i případ liberálně vychovávaného Číňana, který nezná hranice, co smí a co ne. Respondent uvádí příčinu čínské politiky jednoho dítěte. Ostatní kultury nejsou výrazně odlišné.

ZŠ Marjánka:

Čína x Korea. Dívka z Korey je neobvykle slušné dítě. Ze začátku se paní učitelce klaněla při pozdravu. Huifeng z Číny naproti tomu neřeší slušné oslovování paní učitelky a pokud ji např. hledá, ptá se: „Kde je Regina“?

ZŠ Mendelova:

Cizinci jsou často slušnější a disciplinovanější než Češi. Týká se to jak dětí-cizinců, tak i jejich rodičů.

ZŠ Hostivař:

Není to poznat.

ZŠ L. Coňka:

Je tady patrná pouze vietnamská mentalita – pečlivost, slušnost, respekt k autoritě.

ZŠ Angel:

Eliška chce mít vše v pořádku, ale její rodiče ji podle názoru paní učitelky přetěžují. Vietnamské děti jsou pečlivější, snaživější, méně spontánní, tvořivé.

ZŠ Albrechtická:

Rozdíly mezi kulturami nejsou patrné.

ZŠ Meteorologická:

U Evičky z Ruska není její odlišná mentalita patrná. Vietnamské děti se snaží, rodiče chtějí, aby měly dobré výsledky, jsou vstřícní. Alan z Číny je neukázněný, je vedený k tomu, že si může dělat, co chce a všichni se mu podřídí. Paní učitelka se domnívá, že je to kvůli čínské politice jednoho dítěte. Alan je jedináček a rodiče ho podle paní učitelky považují za „Budhu“.

11. Jak na Vás působí příchod cizince do běžné české třídy?

Cíl: Zjistit, jaký je přístup učitelů k žákům-cizincům, co pro ně znamená jejich přítomnost ve třídě.

Vyhodnocení: Přítomnost žáka-cizince je pro většinu učitelů přínosem, připouští však, že u některých dětí je práce náročná a v některých případech je nutná pomoc asistenta. Někteří učitelé tuto otázku neřeší.

ZŠ Marjánka:

Je to práce navíc, ale i přínos.

ZŠ Mendelova:

Pro nás je to přínos.

ZŠ Hostivař:

Neřeším to.

ZŠ L. Coňka:

V 1. třídě to není problém, pokud je dětí-cizinců málo. Větší zátěž je např. v 5. třídě. U mě je náročná práce s Aničkou.

ZŠ Angel:

Pí.uč z 1.B: Je to přínos pro ostatní děti, příliš to nevnímáme.

Pí. uč. z 1.A: Neřešíme to, je to spíš pozitivní.

ZŠ Albrechtická:

Se žáky-cizinci, kteří nemluví česky je problém. Jestliže se tady narodili, chodili do MŠ, tak jejich příchod do české třídy působí neutrálně.

ZŠ Meteorologická:

Spíše pozitivně, ale s některými dětmi je práce velmi náročná. Pomoc asistentky je nutná.

2.2.3 Celkové vyhodnocení rozhovorů s učiteli

Adaptace většiny dětí proběhla bez problémů. Některé děti brzdila jazyková bariéra, nebo byly sociálně nezralé. Jejich adaptace měla horší průběh, který se projevoval úzkostí, lítostí a uzavřeností dítěte či agresivitou. České děti jsou ke svým spolužákům-cizincům vstřícné, tudíž žáci-cizinci nemají problém s přizpůsobením se českému kolektivu. Pouze u jedné dívky se projevila uzavřenost. Žáci z této třídy se k dívce vietnamské národnosti chovají neutrálně, není zde poznat jejich výraznější pomoc. Žáci, kteří neovládají český jazyk mají potíže ve více oblastech vzdělávání zejména v prvouce. U dětí, které český jazyk částečně zvládají nastává problém např. v pojmenování obrázků, skloňování, porozumění složitějším instrukcím. U některých žáků-cizinců se vyskytovaly také potíže s prací ve skupině.

Respondenti si chválí spolupráci s rodiči vietnamské národnosti. Přestože někteří český jazyk neovládají, jsou vstřícní, mají zájem o školu. Komunikace a spolupráce s rodiči čínských dětí je spíše špatná, probíhá přes zprostředkovatele. S ostatními rodiči jiné národnosti se spolupracuje dobře. Komunikace mezi dětmi cizinců a paní učitelkou je převážně česká. Pokud děti česky neumí, dorozumívají se s paní učitelkou gesty, ukázkou. S ostatními dětmi nemluví, ale nestrání se. Jestliže mají ve třídě spolužáka, který mluví stejnou cizí řečí, komunikují spolu tímto jazykem. Rodiče a učitelé si to často nepřejí, aby měly větší motivaci učit se česky.

Paní učitelky většinou pro žáky-cizince nepoužívají speciální učebnice nebo sešity. Některé děti chodí na individuální výuku českého jazyka a tam se učí ze speciálních učebnic a sešitů. Příkladem může být učebnice, metodika a pracovní sešit Domino, Můj první pracovní sešit. Některé děti žádné speciální doučování nemají, i když to potřebují. Paní učitelka pak používá pro lepší komunikaci s dítětem obrázky.

Přítomnost cizince v české 1. třídě je pro většinu učitelů přínosem a současně přínosem pro ostatní spolužáky. Někdy je však práce s cizinci velmi obtížná. Některé školy si proto zajistily asistentky, které učitelům s žáky-cizinci pomáhají, nebo je pro ně otevřen individuální kurz českého jazyka. Pro jiné školy je toto opatření finančně náročné, učitel si s touto situací pak musí poradit sám. Pro úspěšný vstup žáka-cizince do školy učitelé doporučují předchozí docházku do mateřské školy, případně do

přípravné třídy či doučování českého jazyka. Dvě respondentky uvedly, že záleží na úrovni dítěte.

2.2.4 Rozhovor s odbornou pracovnící z organizace Meta

Rozhovor se slečnou Petrou, odbornou pracovnící Mety, probíhal spontánně, neřízeným způsobem. Poprvé jsme se setkaly v lednu přímo v organizaci na Praze 2, podruhé jsme se potkaly v ZŠ Meteorologické, kde slečna působí jako asistentka pedagoga ve třídě 1. B i v ostatních třídách vyšších ročníků. První rozhovor se týkal přímo její činnosti v Metě. Druhý rozhovor byl zaměřen na asistenci žáků-cizinců ve třídě 1. B.

Petra se zabývá podporou žáků-cizinců od šesti do šestnácti let při jejich začleňování do českých škol. Podpora spočívá v komunikaci s pedagogy, dětmi a rodiči, na základě které se stanoví diagnostika vzdělávacích problémů dětí a zprostředkování vhodné pomoci. Podpora může mít také formu doučování, vzdělávacích kurzů nebo poskytnutí informací o jiných institucích zabývajících se touto problematikou. Petra dále působí jako asistentka pedagoga pro žáky-cizince. Z rozhovoru vyplývá, že práce s žáky-cizinci je obtížná zejména u žáků vyšších ročníků. Je také důležité začít s individuálním doučováním včas, neboť děti pak zažívají neúspěchy nejen ve vzdělávání a chybí jim motivace. Petra se také zmínila o vzdělávacích systémech v Anglii, Holandsku a Finsku, kde se o žáky-cizince systematicky starají.

Při druhém rozhovoru v ZŠ Meteorologické jsem měla možnost nahlédnout do diagnostik dětí cizinců z 1. B (viz příloha č. 8) a porovnat je tak s vlastním pozorováním. Petra zde vykonává práci asistentky pedagoga. Pomáhá zejména Alanovi a Alence při výuce a to čtyři hodiny v týdnu. Jednu hodinu věnuje individuální výuce českého jazyka. Při tomto rozhovoru jsem si též mohla prohlédnout speciální pomůcky pro malé cizince např. učebnici Domino.

2.2.5 Řešení výzkumných otázek řízeného pozorování

1. Rozumí dítě jednoduchým úkolům? Dokáže je splnit sám, s pomocí nebo vůbec ne?

Cíl: Zjistit, zda dítě rozumí jednoduchému zadání úkolu a jestli s jeho řešením potřebuje pomoci.

Vyhodnocení: Jestliže dítě porozumí zadání úkolu, většinou je schopné jej i samostatně splnit. Pokud dostatečně nerozumí, potřebuje úkol dovysvětlit či přímo pomoci s jeho řešením.

ZŠ Marjánka, třída 1.C:

Kaiung z Číny rozumí jednoduchým úkolům částečně a potřebuje pomoc učitele. Často jí pomáhají i děti. Hui Feng úkolům rozumí, ale potřebuje pomoc učitele. Lukas a Kamin rozumí zadání úkolů a plní je samostatně. Oba jsou velmi aktivní.

ZŠ Mendelova, třída 1.B:

David z Vietnamu, Julie z Číny i Megan ze Slovenska rozumí úkolům a plní je samostatně.

ZŠ Hostivař, třída 1.C:

Anička z Vietnamu občas nepochopí zadání úkolu, potřebuje dovysvětlit. Ostatní děti cizinců úkolům rozumí a plní je samostatně.

ZŠ L. Coňka, třída 1.A:

Tomáš a Olinka rozumí úkolům a plní je samostatně. Anička rozumí částečně a potřebuje dopomoc paní učitelky.

ZŠ Angel, třída 1.A a 1.B:

Bill a Voung rozumí jednoduchým úkolům, se složitějším zadáním úkolu mají občas problém. Úkoly plní samostatně, rychle a správně. Eliška rozumí, pokud ne, jde za paní učitelkou. Úkoly plní samostatně.

ZŠ Albrechtická, třída 1.C:

Všechny děti cizinců z této třídy rozumí jednoduchým úkolům a plní je samostatně.

ZŠ Meteorologická:

Eva, Ondra a Lída z Vietnamu nemají problém s porozuměním jednoduchých úkolů a zvládají je plnit samostatně. Tomáš je tu druhým rokem, nechtěl pracovat. Nyní již úkoly zvládá sám, rozumí jejich zadání a pěkně čte. Alenka a Alan rozumí špatně, je potřeba pomoc asistenta. Pavel z Vietnamu a Eva z Ruska jednoduchým úkolům rozumí, plní je s pomocí. David docela rozumí, ale má horší slovní zásobu, nemluví souvisle, je nepozorný a potřebuje s úkoly pomoci.

2. Spolupracuje s ostatními dětmi, když je to potřeba?

Cíl: Zjistit, zda dítě-cizinec dokáže spolupracovat ve skupině.

Vyhodnocení: Děti, které příliš neovládají český jazyk se přesto snaží spolupracovat. České děti jim pomáhají v pochopení úkolu. Ukázka spolupráce je uvedena v příloze č. 9. Děti ze ZŠ Meteorologické často spolupracují, jen když chtějí. Pravděpodobně jsou ovlivněné problémovým chováním Alana nebo s tímto typem práce ještě nemají tolik zkušeností. Z pozorování také vyplývá, že u dětí, které nejsou sociálně zralé je spolupráce špatná.

ZŠ Marjánka, třída 1.C:

Kaiung a Huifeng spolupracují, ale moc nemluví. Lukas spolupracuje a skupinu často vede. Kamin spolupracuje.

ZŠ Mendelova, třída 1.B:

Všechny děti cizinců v této třídě spolupracují.

ZŠ Hostivař, třída 1.C:

V této třídě všichni žáci-cizinci spolupracují.

ZŠ L. Coňka, třída 1.A:

Tomáš a Olinka s ostatními dětmi spolupracují. Anička spíše nespolupracuje, je uzavřenější.

ZŠ Angel, třída 1.A a 1.B:

Bill a Voung s ostatními dětmi spolupracují, i když na začátku školní docházky byli stydlivější. Eliška spíše nespolupracuje, řídí se ostatními a do skupiny moc nepřináší.

ZŠ Albrechtická, třída 1.C:

Děti cizinců z této třídy nemají problém spolupracovat s českými dětmi. Při spolupráci s Danem občas nastane konfliktní situace.

ZŠ Meteorologická, třída 1.B:

Ondra, Eva z Vietnamu a Pavel nemají problém spolupracovat s ostatními dětmi. Lída, Tomáš a Alenka spolupracují, jen když se jim chce. Alenka bývá urážlivá. David a Eva z Ruska spíše nespolupracují. Alan nespolupracuje, dělá si, co chce.

3. Jakým způsobem komunikuje s ostatními dětmi?

Cíl: Zjistit, jak se dítě ve třídě dorozumívá.

Vyhodnocení: Žáci-cizinci mluví většinou českým jazykem nebo se tak alespoň snaží mluvit. Z pozorování je patrné, že pokud má dítě ve třídě nebo ve škole kamaráda, který mluví stejnou cizí řečí, komunikují spolu tímto způsobem.

ZŠ Marjánka, třída 1.C:

Kaiung nemluví, ale je přátelská a děti si s ní hrají a pomáhají jí. Huifeng občas řekne něco česky, s Kaiung mluví čínsky. Lukas komunikuje s ostatními dětmi česky, ale někdy i anglicky, protože ví, že se české děti angličtinu učí a on se chce předvést. Kamin mluví s dětmi ve své třídě česky, s kamarádkou z vedlejší třídy korejsky.

ZŠ Mendelova, třída 1.B:

David mluví česky, občas špatně skloňuje. Julie a Megan mluví s ostatními dětmi česky. Megan ze začátku slovensky.

ZŠ Hostivař, třída 1.C:

V této třídě všichni mezi s sebou komunikují českým jazykem.

ZŠ L. Coňka, třída 1.A:

Tomáš a Olinka komunikují s ostatními dětmi česky. Anička komunikuje také česky, ale ne moc dobře.

ZŠ Angel, třída 1.A a 1.B:

Bill a Vounge komunikují s ostatními dětmi česky. Eliška také, ale někdy nerozumí.

ZŠ Albrechtická, třída 1.C:

Všechny děti v této třídě mezi s sebou komunikují českým jazykem.

ZŠ Meteorologická, třída 1.B:

Ondra, Lída, Tomáš, Eva z Vietnamu, Pavel a Eva z Ruska mluví s ostatními dětmi česky. Alenka mluví vietnamsky, málo česky. David mluví česky a vietnamsky, i když ví, že vietnamsky s dětmi ve třídě mluvit nemá. Alan mluví česky, ale špatně.

4. Jak dítě-cizince přijímá česká skupina?

Cíl: Jak české děti přijímají ve své třídě žáky-cizince.

Vyhodnocení: České děti přijímají své spolužáky-cizince pozitivně, pokud se k nim sám žák-cizinec nechová nevhodně.

ZŠ Marjánka, třída 1.C:

Všechny žáky-cizince české děti přijímají přátelsky. S Kaiung a Huifengem si hrají a výrazně jim pomáhají.

ZŠ Mendelova, třída 1.B:

České děti jsou ke svým spolužákům-cizincům přátelské. Megan lépe přijímají chlapci, nebo si hraje sama.

ZŠ Hostivař, třída 1.C:

České děti přijímají žáky-cizince v této třídě přátelsky. Pouze jeden chlapec na ně nevhodně pokřikuje, kvůli své povaze.

ZŠ L. Coňka, třída 1.A:

Česká skupina přijímá své spolužáky-cizince přátelsky.

ZŠ Angel, třída 1.A a 1.B:

České děti jsou ke všem svým spolužákům-cizincům kamarádské.

ZŠ Albrechtická, třída 1.C:

Čeští žáci přijímají děti cizinců přátelsky, nejsou mezi nimi výrazné rozdíly. Dana si moc nevsímají, bývá konfliktní, agresivní.

ZŠ Meteorologická, třída 1.B:

Ondru, Tomáše, Evu a Pavla přijímají české děti kamarádsky. K Alence se také chovají pěkně, ale je uzavřenější. Davida přijímají děti hůře, protože si vymýšlí a bere jim věci. Evu z Ruska třída přijímá kamarádsky, ale vidí, že se chová jinak. O Lídě ví, že je nepořádná a neukázněná, ale třída ji přijímá přátelsky. Alana děti přijímají hůře, vidí, že je nevychovaný a neumí se podřídít.

5. Jak se žák-cizinec chová o přestávce?

Cíl: Zjistit chování žáků-cizinců v době přestávky.

Vyhodnocení: Většina dětí se chová běžným způsobem. Některé děti o přestávce zlobí, stejně tak i české děti. Ukázka je uvedena v příloze č. 9.

ZŠ Marjánka, třída 1.C:

Děti cizinců se v této třídě chovají o přestávkách bezprostředně, stejně jako české děti. Lukas je velmi aktivní.

ZŠ Mendelova, třída 1.B:

Žáci-cizinci se chovají o přestávkách stejně jako české děti, aktivně.

ZŠ Hostivař, třída 1.C:

Hrají si jako ostatní děti.

ZŠ L. Coňka, třída 1.A:

Tomáš si o přestávkách hraje s ostatními dětmi, je klidnější. Olinka se chová běžným způsobem. Anička si buď hraje s Olinkou, nebo sama.

ZŠ Angel, třída 1.A a 1.B:

Bill a Voung si o přestávkách hrají s ostatními dětmi, pokud nemají něco hotové z předchozí hodiny, dodělávají si to. Eliška se chová jako ostatní děti. Často jim přináší nějakou sladkost. Paní učitelce se takové získávání pozornosti nelíbí, ale dětem to nedává výrazně najevo.

ZŠ Albrechtická, třída 1.C:

Dan je neukázněný a vyhledává konflikty. Ostatní žáci-cizinci se chovají o přestávkách běžným způsobem, jako ostatní.

ZŠ Meteorologická, třída 1.B:

Ondra, Lída, Tomáš, Alenka a Eva z Vietnamu se chovají o přestávkách stejně jako ostatní děti, aktivně, bezprostředně. Eva z Ruska se připravuje na další hodinu a pomáhá paní učitelce s přípravou např. rozdává sešity. Alan a David jsou neukáznění, perou se.

6. Jak se dítě ve třídě cítí?

Cíl: Zjistit, jak se žák-cizinec cítí v české třídě.

Pozn. Tuto otázku jsem po vlastním pozorování u dětí ověřila. Osobně jsem se jich na ni zeptala.

Vyhodnocení: Z pozorování a výpovědí žáků-cizinců vyplývá, že se děti-cizinci, které nemají větší problémy s komunikací v českém jazyce cítí v české třídě šťastně. Děti s jazykovou bariérou se cítí spíše šťastně.

ZŠ Marjánka, třída 1.C:

Kamin se cítí ve třídě šťastně. Kaiung, Huifeng a Lukas spíše šťastně.

ZŠ Mendelova, třída 1.B:

Všechny děti cizinců se v této třídě cítí šťastně.

ZŠ Hostivař, třída 1.C:

V této třídě se žáci-cizinci cítí šťastně.

ZŠ L. Coňka, třída 1.A:

Tomáš a Olinka se cítí ve třídě šťastně. Anička spíše šťastně.

ZŠ Angel, třída 1.A a 1.B:

Děti cizinců se v těchto třídách cítí šťastně.

ZŠ Albrechtická, třída 1.C:

Děti cizinců se zde cítí šťastně.

ZŠ Meteorologická, třída 1.B:

Žáci-cizinci se v této třídě cítí šťastně. Evička z Ruska spíše šťastně.

7. Je ve výuce žák-cizinec spíše aktivní či pasivní?

Cíl: Zjistit, jak se žák-cizinec zapojuje do výuky.

Vyhodnocení: Žáci, kteří mají problém s českým jazykem se projevují pasivně. Stejně tak i děti, které mají problém s pozorností. Některé vietnamské děti mluvící česky se projevují velice aktivně, protože jsou tak vedené od svých rodičů.

ZŠ Marjánka, třída 1.C:

Kaiung je ve výuce zatím pasivní, nastoupila teprve v prosinci. Podle jejího chování lze předpokládat, že postupem času bude aktivnější. Huifeng je pasivní. Lukas je aktivní a Kamin velmi aktivní.

ZŠ Mendelova, třída 1.B:

David a Megan jsou ve výuce aktivní. Julie je pasivní.

ZŠ Hostivař, třída 1.C:

Anička je línější, spíše pasivní. Ostatní děti jsou spíše aktivní. Katka je velmi aktivní.

ZŠ L. Coňka, třída 1.A:

Tomáš a Olinka jsou ve výuce spíše aktivní. Anička je pasivní.

ZŠ Angel, třída 1.A a 1.B:

Bill a Vounq jsou ve výuce velmi aktivní jako ostatní děti, jsou tak vedené od rodiny. Eliška je spíše pasivní, má problém s pozorností. Důvodem může být školní nezralost.

ZŠ Albrechtická, třída 1.C:

Děti cizinců z této třídy jsou někdy aktivní, jindy zase spíše pasivní. Záleží na druhu činnosti.

ZŠ Meteorologická, třída 1.B:

Ondra se snaží, ale je spíše pasivní. Lída a Tomáš jsou aktivní. Alenka a Eva z Ruska jsou ve výuce pasivní. Alan je také pasivní, ale když chce, tak pracuje. David, Eva z Vietnamu a Pavel jsou spíše pasivní. David ale ruší a je nepozorný.

2.2.6 Celkové vyhodnocení řízeného pozorování žáků-cizinců v českých třídách

Z pozorování je patrné, že žáci mluvící českým jazykem jsou při vyučování aktivnější, plní samostatně zadané úkoly a spolupracují, pokud se nevyskytne jiný problém. Většina žáků-cizinců komunikuje s ostatními dětmi českým jazykem. Ti, kteří češtinu zatím neovládají, s českými dětmi nehovoří. Neznamená to však, že by spolu nekomunikovaly vůbec. Naopak některé české děti jsou velice vstřícné, hrají si s nimi a pomáhají jim. O přestávce se většina dětí chová běžným způsobem. U jedné dívky jsem vypožorovala větší uzavřenost. Žáci, kteří mají problémy v chování se často o přestávkách perou, nebo vyhledávají jiné nevhodné aktivity. Díky vřelému přístupu českých dětí, se většina žáků-cizinců cítí ve třídě šťastně, a tím se i lépe adaptuje na české prostředí.

2.2.7 Návštěva přípravných tříd na ZŠ Meteorologická a ZŠ Tusarova v Praze

Součástí výzkumu byla návštěva dvou přípravných tříd v Praze. Návštěvy jsem uskutečnila proto, že s adaptací žáků-cizinců na školu úzce souvisí a několik pozorovaných dětí absolvovalo přípravnou třídu na ZŠ Meteorologické. ZŠ Tusarova nepatří do zkoumaných škol, jelikož žádné dítě-cizinec zde nenavštěvuje 1. ročník. Součástí školy je však přípravná třída, která je zde zavedena prvním rokem.

Přípravnou třídu na ZŠ Tusarova jsem navštívila v lednu 2011 a přípravnou třídu na ZŠ Meteorologická v květnu téhož roku. S oběma učitelkami jsem vedla rozhovor a měla jsem možnost pozorovat děti ve třídě. Při návštěvě ZŠ Tusarova jsem se zaměřila na

průběh jejich běžného dne. Na ZŠ Meteorologické jsem se zabývala porovnáním cílů a činností na začátku a na konci školního roku na základě rozhovoru s paní učitelkou.

Přípravná třída na ZŠ Tusarova

Tato třída je zavedena prvním rokem. Chodí sem děti s odkladem školní docházky, jazykovým znevýhodněním (dětí cizinců), grafomotorickými obtížemi, logopedickými obtížemi, se sníženou koncentrací pozornosti, poruchou koordinace pohybu nebo se zrakovou či sluchovou vadou. Počet dětí ve třídě musí být min. 7 a nesmí přesahovat počtu 15-ti dětí. V současné době tuto třídu navštěvuje 14 dětí včetně čtyř Vietnamců a jednoho Američana. Tato třída úzce spolupracuje s mateřskou školou Tusarova.

Přípravná třída se od základní školy liší tím, že ve třídě nezvoní, děti chodí ven jako v mateřské škole a samy si nosí svačinu. Obsahem vzdělávání v přípravné třídě je rozvíjet u dětí pozornost, samostatnost, komunikační a sociální dovednosti, utvářet matematické představy, jemnou a hrubou motoriku, nebo odstranit jazykovou bariéru.

Hlavním cílem vzdělávání v přípravné třídě je kvalitně připravit děti na základní vzdělávání s ohledem na jejich specifické individuální potřeby pod vedením kvalitního pedagoga a ve spolupráci s psychologem a speciálním pedagogem PPP pro Prahu 7 a 8. Smyslem přípravné třídy je tedy připravit děti k bezproblémovému nástupu do 1. třídy.

Děti začínají den ranními hrami, které trvají do 8:30 hod. Následuje komunitní kruh, kde si děti navzájem sdělují své zážitky, poznatky apod. Komunitní kruh trvá 15 min. Potom mají děti tělovýchovnou chvíli pod vedením paní učitelky. Při této činnosti se protahují, pobíhají apod. Dnes předvedly krátké taneční vystoupení. Po svačině je každé pondělí rozumová výchova. V jiné dny např. angličtina nebo logopedie. Děti se připravují na psaní, dostávají grafické listy. Nosí si s sebou i notýsky, kam jim paní učitelka zapisuje jedničky za správně provedenou činnost nebo zde píše sdělení rodičům. Děti pak měly za úkol namalovat postavu na velkou plochu. Učily se kreslit rty, nos, oči s řasami a další detaily. Paní učitelka sem zařadila i prvouku – popis částí těla, ale i hlavních orgánů. Po této činnosti šly děti na oběd, některé z nich pak ještě do družiny.

Přípravná třída na ZŠ Meteorologická

Tato přípravná třída byla otevřena zejména pro děti se sociálním nebo jazykovým znevýhodněním, dále pak pro děti se specifickými potřebami viz výše. Přípravnou třídu nyní navštěvuje 13 dětí, mezi nimi jsou i děti z Číny, Ruska, Bulharska.

Kolem poloviny měsíce září se učí děti ohleduplně zacházet s hračkami, učí se základním pravidlům společenského chování, osobní hygieně. V hrubé motorice rozvíjí koordinaci pohybů, stoj-dřep. Je zde zahrnuta také relaxace a uvolňovací cviky. Pro rozvoj jemné motoriky se učí správně držet tužku, psát tečky, rovné čáry, vytrhávat z papíru, vystříhnout jablíčko, vyrobit mozaiku z barevného papíru. Součástí rozvoje slovní zásoby je umět poprosit, poděkovat, pojmenovat členy rodiny, dramatizovat básničku. Je zde zahrnuté také počítání do 4, dopočítávání do 3, pojmy méně, více, čímž rozvíjí matematické představy. Dále se učí písničku Kočka leze dírou, jejíž děj vyjadřují pohybem.

V období na konci května již hračky uklízí, učí se udržovat pořádek. Rozvíjí sociální dovednosti – hry ve skupině, vztahy mezi kamarády. Učí se pohybovat v prostoru podle pokynů v rámci rozvoje hrubé motoriky. Správné držení tužky, grafomotorické cviky, stříhání papírů, hry s polytechnickými stavebnicemi jsou stálou součástí rozvoje jemné motoriky. Jazykovou komunikaci zdokonalují povídáním o domově, hračkách, vyprávěním pohádky Hrnečku vař! Tato pohádka byla tématem pro výtvarnou výchovu. Matematické představy zdokonalují počítáním do 11, vytvořením souboru s daným počtem prvků. Hudební dovednosti se projevují v učení se rytmu, melodie, intonace, opakování písní.

2.2.8 Pozorování individuální hodiny českého jazyka pro žáky-cizince na ZŠ Mendelova

V rámci výzkumu jsem měla možnost pozorovat žáky-cizince při výuce individuální hodiny českého jazyka. Žáci-cizinci ze třídy 1. B tyto hodiny navštěvují.

ZŠ Mendelova získala grant MŠMT ve výši 93 tis. Kč a grant městské části Prahy 11 ve výši 15 tis. Kč. Na základě této finanční podpory mohla uskutečnit projekt Čeština pro děti z cizojazyčného prostředí.

Tento projekt vede paní učitelka, která doučuje žáky-cizince ze všech ročníků vždy jednu hodinu týdně místo výtvarné výchovy či pracovních činností. Žáci se učí vyprávět o rodině, učí se měsíce, dny v týdnu, říkadla, části těla apod. vzhledem k věku a znalostem dětí. K výuce paní učitelka využívá pomůcky jako např. pexeso, obrázkové pracovní listy, počítač, slovníky. (viz příloha č. 10). Děti tímto způsobem rozvíjí slovní zásobu, čímž se lépe dorozumí a umožní jim to snazší adaptaci na české školní prostředí. Její činnost dále spočívá v aktivní spolupráci s rodiči žáků.

Průběh vyučovací jednotky

K paní učitelce přišli na hodinu dva žáci z Vietnamu, David z 1.B a Filip z 1.A. Přestože oba žáci se českým jazykem dorozumí, paní učitelka se domnívá, že individuální výuka českého jazyka je pro ně nezbytná. Žáci znají pouze nejzákladnější slova a věty, které jsou pro školní výuku nedostačující.

Paní učitelka dala žákům za úkol napsat na tabuli všechna písmena, která znají. Oba žáci psali velká i malá písmena tiskací i psací podoby. Následujícím úkolem bylo podtrhnout všechna malá písmena. To chlapcům nedělalo problémy. Dalším úkolem bylo napsat slovo začínající na P, K, M. David napsal slovo KAMeN. Společně s paní učitelkou slovo opravili. Paní učitelka pak chlapcům rozdala na lavici pexeso se zvířecími motivy popsané česky a anglicky. Úkolem bylo rozdělit pexeso na ptáky (zvířata s křídly) a zvířata se čtyřma nohama. Zároveň zvířata česky pojmenovávali.

Nakonec jsme si všichni společně zahráli zjednodušeně pexeso tzn. otočené obrázky jsme už neobraceli. Žáci pak obdrželi od paní učitelky pracovní listy, kde měli pojmenovat obrázky zvířat. Poslední aktivitou byla cvičení na počítači. Prvním úkolem byla básnička na procvičení písmene ch, žáci pak měli označit písmeno ch mezi ostatními písmeny vedle básničky. Počítač „čte“ básničku, chválí. Další aktivita spočívala ve správném srovnání přeházených písmen, aby vzniklo smysluplné slovo např. ÁLKR – KRÁL, TMSO – MOST. Ke slovům se vždy vztahovala nějaká „popletená pohádka“.

Další cvičení rozvíjela kromě slovní zásoby také pravo-levou orientaci, orientaci v řadě, prostoru, času, rovině např. Kam leze beruška? Kam míří šipka? Tato procvičování na počítači byla pro žáky velice zábavná, byli smutní, že končí hodina. Jednotlivá cvičení jsou uvedena v příloze č. 11.

2.2.9 Zápisy cizinců do 1. tříd českých základních škol

Součástí mé diplomové práce byla návštěva čtyř škol při zápisu do 1. tříd uskutečněná v lednu 2010. Původně byly zápisy dětí cizinců tématem mé diplomové práce. Záměr spočíval v pozorování dětí-cizinců při zápisech do 1. tříd a následném pozorování těchto dětí v 1. ročníku základní školy. Při zápisech jsem se setkala pouze se dvěma cizinci a to ze ZŠ Angel a ze ZŠ V Rybníčkách. Ani jeden z těchto žáků nakonec do školy nenastoupil. Nebylo to však z důvodu odkladu školní docházky. Při rozhovoru paní učitelka ze ZŠ V Rybníčkách uvedla, že rodiče dětí-cizinců se často v řádném termínu k zápisu nedostaví. Většinou přijdou v srpnu, kdy se teprve vše ujedná. Někteří cizinci se např. před nástupem dítěte do školy přestěhují. To jsou důvody, proč může být problém zachytit zápis všech cizinců ve zkoumaných školách a jejich následnou adaptaci v 1. třídě.

Zápisy v těchto dvou školách probíhaly velmi odlišně. K zápisu na ZŠ Angel se rodiče s dětmi předem objednávají na určitý den a hodinu v daném týdnu. Děti pak chodí po stanovištích a plní úkoly. Jejich obtížnost se v některých oblastech stupňuje, některé úkoly jsou pak pro předškoláky poměrně složité. Zápis trvá asi 60 minut.

Na ZŠ V Rybníčkách chodí rodiče s dětmi k zápisu v určený den a v určitém časovém rozpětí. Zde byl zápis rozdělen zvlášť pro chlapce a zvlášť pro dívky. Probíhal vždy u jednoho stolu, kde seděla paní učitelka a naproti ní dítě, jež plnilo úkoly. Na chodbě se tvořily velké fronty. Všimla jsem si, že rodiče Jeníka z Číny sedí na chodbě téměř dvě hodiny. Čekají na výzvu, která nepřichází. Rodiče chodí do třídy postupně bez vyzvání. Na tuto skutečnost jsem upozornila paní ředitelku, ke které chodili rodiče s dětmi po zápisu. Ihned se jich ujala a vyzvala k samotnému zápisu.

Zápis do bilingvní 1. třídy ZŠ Angel

Luka James (USA)

Luka navštěvoval anglickou mateřskou školu v Praze, kam chodí i české děti. Poslední pololetí chodil do bilingvní školky, kde učí jeho maminka a děti se zde učí také český jazyk. Rodiče Luky si tuto školu vybrali, protože mezinárodní školy jsou pro ně drahé a ne tak kvalitní. Žijí zde již třetím rokem a předpokládají, že zatím zůstanou. Chtějí, aby se tady jejich syn dobře adaptoval.

Luka česky rozumí, ale nechce se mu česky mluvit, komunikuje převážně v angličtině. K zápisu chlapce doprovodil jeho velice přátelský, usměvavý tatínek mluvící anglicky. Divil se, že jsou mezi dětmi docela velké věkové rozdíly. Podle něj bude Luka ve třídě jeden z nejmladších.

Zápis v této škole probíhal formou stanovišť. Na prvním stanovišti se paní učitelka ptala na osobní údaje, zjišťovala sluchovou diferenciaci, mluvený projev dítěte. Např. vytleskávání slov, počáteční písmena ve slovech, umístění určitých písmen ve slově, Zpěv nebo přednes básně. Luka odpovídal převážně správně, ve slově chaloupka uvedl počáteční písmeno h. Řekl anglicky básničku, zpívat nechtěl. Vytleskávání mu nejdříve nešlo, ale po chvíli už ano. Na dalším stanovišti se zjišťovala zrková diferenciaci např. rozlišení podobných tvarů, kde dítě mělo modrou barvou zaškrtnout stejné tvary. Luka tuto činnost aktivně komentoval. Na třetím stanovišti paní učitelky zjišťovaly předmatematické představy dítěte. Dítě mělo opakovat čísla podle paní učitelky, říkat je pozpátku, zaměňovat pořadí dvou čísel. Zkoušely také slovní úlohy na sčítání a odčítání nejprve do desítky, druhá úloha byla již přes desítku. Lehčí úlohy Lukovi nedělaly problém. Na posledním stanovišti paní učitelky zjišťovaly úroveň inteligence dítěte pomocí psychologického inteligenčního testu např. doplnění do vzoru podlahy při stupňované obtížnosti, určování nadřazených pojmů např. Co má společného kočka a pes? Klavír a kytara? Hora a jezero? Kaučuk a papír? Luka velice správně doplňoval a rozlišoval vzory podlahy. Při určování nadřazených pojmů neměl výraznější problémy.

Luka po celou dobu zápisu spolupracoval a úkoly komentoval. Dokonce opravoval anglickou výslovnost paní učitelky, která na něj mluvila převážně česky. Pokud nerozuměl, vysvětlovala mu úlohu anglicky. Ze začátku jsem na Lukovi pozorovala mírnou ospalost, při posledních úkolech již nevydržel sedět, procházel se kolem stolu, klečel na židli. Jeho koncentrace byla ke konci zápisu velmi slabá. Nechtěl si ani vybrat hračku až později. Nakonec tvrdil, že byl pro něj zápis snadný.

Zápis do 1. třídy na ZŠ V Rybníčkách

Jeník (Čína)

Zápis byl realizován formou rozhovoru s paní učitelkou za přítomnosti rodičů. Paní učitelka se ptala dítěte na jméno, věk, docházku do školky, pomoc učitelky s oblékáním, oblíbené činnosti dítěte. Jeník odpovídal česky, jednoslovně. Tatínek mu vše překládal a snažil se mu pomáhat. Dalším úkolem bylo zavázat tkaničku. Jeníkovi se tento úkol příliš nedařil, ale paní učitelka byla laskavá, tvrdila, že se to ještě nikomu z dětí nepodařilo. Jeník měl také poznávat barvy, nakreslit postavu chlapce, vystříhnout hlavu sněhuláka, poznat z řady stejné tvary. Vše plnil bez výraznějších problémů. Nakonec se šel s paní učitelkou podívat na dárky. Zápis trval asi 20 minut.

Zápisy dětí cizinců z těchto škol se nelišily od zápisů českých dětí. Paní učitelky byly vstřícné a laskavé. Snažily se dětem cizinců co nejpřesněji vysvětlit úkol, zároveň trvaly na jeho samostatném plnění. Ukázky zápisů jsou uvedené v příloze č. 12.

Diskuze

V diplomové práci jsem se původně chtěla věnovat zápisům dětí cizinců do 1. tříd a jejich následné adaptaci v 1. ročníku základní školy. Někteří rodiče dětí-cizinců přihlašují dítě k plnění školní docházky krátce před jejím zahájením. Stává se také, že se rodina před nástupem dítěte do školy odstěhuje. Dalším problémem může být podobný termín zápisů ve školách, často v jednom týdnu. Je tedy obtížné zachytit větší počet dětí-cizinců ve více školách. Z těchto důvodů bylo téma mé práce pozměněno.

Před zahájením vlastního výzkumu jsem očekávala, že v 1. třídách základních škol bude více cizinců, kteří nemluví českým jazykem. Výzkum však ukázal, že pouze jeden žák-cizinec z 33 žáků-cizinců vůbec nerozumí a nemluví českým jazykem. Další 4 děti mluví česky velmi špatně a ostatní se bez problémů dorozumí. Předpokládala jsem, že adaptace dětí cizinců, kteří neovládají český jazyk bude velmi špatná. Vřelý přístup všech českých dětí a učitelů jejich adaptaci výrazně usnadňuje. Mé očekávání nejvyššího počtu cizinců z Vietnamu v 1. třídách základních škol se naplnilo. Přestože žáků z Vietnamu je stále na základních školách nejvíce, jejich počet rok od roku klesá. Ostatní počty žáků-cizinců se zvyšují, což též potvrdilo můj předpoklad. Mým dalším naplněným očekáváním je, že děti cizinců jsou ve třídě pro učitele přínosem, ale je

s nimi náročná práce. Dále jsem se domnívala, že ve školách budou působit různé neziskové organizace pro podporu vzdělávání žáků-cizinců. Pokud školy spolupracují s nějakou organizací, tak je to občanské sdružení Meta, které má zřejmě s dětmi cizinců nejvíce zkušeností.

Výzkum potvrzuje, že pokud děti měly nějaký problém s adaptací na školu, byl to problém v jazykové bariéře či školní nezralosti zejména v oblasti sociální a emocionální. Teorie uvádí, že s některými rodiči-cizinci je obtížná spolupráce, která se odráží na přístupu učitele a prospěchu dítěte. Z výsledků mého šetření vyplynulo, že se učitelé setkávají se špatnou spoluprací zejména s rodiči z Číny. Většina ostatních rodičů-cizinců se snaží se školou komunikovat a spolupracovat, což prospívá dětem, učitelům i rodičům.

Teoretická část práce se dále zabývá emocemi v odlišných kulturách. Praxe potvrzuje, že učitelé se s těmito rozdíly setkávají. Jestliže se budou snažit porozumět odlišným kulturám a zvykům, mohou se tak vyhnout zbytečným nedorozuměním. Je třeba však naučit děti respektovat také naši kulturu, aby nedocházelo k problémovým situacím nejen mezi žákem a učitelem, ale také mezi žáky navzájem, což se může projevit zejména ve starších ročnících. Velké rozdíly můžeme pozorovat např. u nevšedně slušných a pracovitých žáků z Vietnamu nebo lhostejnost u některých žáků z Číny zejména chlapců. Je možné, že náš pohled na chování žáků-cizinců je subjektivní, protože v jejich kulturách může být takové chování běžné.

Stanovené cíle mé diplomové práce jsem podle mého názoru splnila. Existuje řada dalších otázek vycházejících z této problematiky např. Bude stačit s nárůstem počtu cizinců v ČR pomoc neziskových organizací či budeme muset vytvořit ucelený systém, který by usnadnil začleňování žáků-cizinců do českých škol? Jakým způsobem jej vytvořit, abychom pomohli všem žákům-cizincům s ohledem na jejich často odlišné vzdělávací potřeby?

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jak se děti cizinců ve vybraných školách adaptují na české školní prostředí a jaký přístup k nim mají jednotlivé školy a učitelé.

Děti cizinců, které nastupují do školy a český jazyk ovládají na komunikativní úrovni se adaptují velmi dobře, přesto je potřeba u nich rozvíjet slovní zásobu, která většinou není na dostatečné úrovni. U žáků, kteří český jazyk neovládají je adaptace o něco horší. Někteří, zejména vietnamští rodiče mají na děti vysoké nároky. Dochází k tomu, že nerespektují doporučení odkladu školní docházky a děti pak kromě jazykové bariéry mají další problémy spojené s adaptací na školu.

Některé školy využívají pomoc organizace Mety, která jim může zajistit asistenci pedagoga, pomůcky či navrhnout individuální vzdělávací plán. Školy, které získají grant pro podporu vzdělávání žáků se sociokulturním znevýhodněním, otevírají pro žáky individuální hodiny českého jazyka a obstarávají si vhodné pomůcky. Některé školy se žáky-cizinci příliš nezabývají, a tak je práce s dítětem, které neumí česky pro učitele velmi náročná. Všichni učitelé se však snaží těmto dětem pomoci začlenit se co nejnázve do výuky. Je zřejmé, že české školy hledají způsoby, jak nejlépe pracovat s žáky-cizinci. Jsme tedy na dobré cestě k vytvoření uceleného systému, který by práci učitelů s žáky-cizinci mohl výrazně usnadnit. Inspirací může být Finsko či Holandsko, kde tuto problematiku podrobně řeší a financuje místní vláda. Jsou to státy, kde je počet imigrantů mnohem vyšší než např. u nás, a proto byl tento problém řešen již dříve.

Práce upozorňuje na narůstající počet imigrantů, jež se stále zvyšuje a to po celém světě. Měla by pomoci zejména učitelům zvyknout si na tento jev, jež není přechodnou záležitostí a usnadnit jim práci s cizinci prozatím na základě uvedených organizací, pomůcek a přístupů.

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá začleňováním žáků-cizinců do 1. tříd českých základních škol a s tím souvisejícími problémy. Též poukazuje na vzdělávací systémy u nás a ve vybraných státech v zahraničí, což by mohlo pomoci učitelům pochopit odlišné přístupy rodičů-cizinců a jejich dětí ke vzdělávání. Práce objasňuje odlišnosti jiných kultur, jejichž znalost by mohla usnadnit učitelům komunikaci s žáky-cizinci a jejich rodiči. Dále se zaměřuje na možnosti podpory při začleňování dětí cizinců do českých škol a jejich využití. Na základě vyhodnocení můžeme konstatovat, že adaptace žáků-cizinců na školní prostředí probíhá většinou bez problémů. Pokud se nějaký problém vyskytne, souvisí s jazykovou bariérou, sociální nebo emocionální nezralostí dítěte. Učitelé považují příchod žáka-cizince za přínos, ale upozorňují na náročnou práci s těmito dětmi. Nejčastěji využívají pomoc neziskové organizace Mety.

Abstract

My diploma thesis focuses on including students from foreign countries in the first grade of primary school and problems related to these questions. It deals with Czech and foreign educational systems, which could help teachers to understand different approaches of parents from foreign countries and their children to education. This thesis explains multicultural differences, which could support better communication with students from foreign countries and their parents as well. This work offers possibilities of subvention of children from foreign countries in the process of including in the Czech educational system. On the basis of research it is obvious, that students from foreign countries are mostly successfully adapted to the educational system. Rarely there are problems with language boundaries or social and emotional development. Teachers consider admission of a student from a foreign country as a benefit but they often point out that it also means a harder work for them. In case of some difficulties teachers often cooperate with non-profit organisation Meta.

Literatura a použité zdroje

BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Školní zralost*. 1. vyd. Praha: Computer Press, 2010. ISBN 978-80-251-2569-4.

Cizinci v České republice 2010. Praha: Český statistický úřad, 2010. ISBN 978-80-250-2039-5.

ČAČKA, O. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. 1. vyd. Brno: Doplněk, 2000. ISBN 80-7239-060-0.

DRBOHLAV, D. Mezinárodní migrace obyvatelstva – pohyb i pobyt. In *Menšiny a migranti v České republice*. Praha: Portál, 2001. s. 107-115.

GJUROVÁ, N. *Čeština jako cizí jazyk pro začínající školáky* 1. vyd. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-837-1.

HÁJKOVÁ, V., STRNADOVÁ, I. *Inkluzivní vzdělávání*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. ISBN 978-80-247-3070-7.

KAMIŠ, K. Vzdělávání mladších žáků pocházejících z národnostních menšin v českém jazyce. In *Metody výchovy a vzdělání ve vztahu k národnostním menšinám. Mezinárodní konference. 4. setkání národnostních menšin. 23. setkání Hnutí R. 11.-12. listopadu 2004*. Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národních menšin. 2010. ISBN 80-902972-8-9. s. 128.

KLENKOVÁ, J. Žák s narušenou komunikační schopností v období zahájení školní docházky. In *Inkluzivní vzdělávání v primární škole*. Brno: Paido. Brno: Masarykova univerzita, 2010. ISBN 978-80-7315-202-4. s. 279.

KROPÁČKOVÁ, J. *Budeme mít prvňáčka*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-359-8.

LEBEER, J (ed.) a kol. *Programy pro rozvoj myšlení dětí s odchylkami vývoje*. 1. vyd. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-103-4.

MARKVART, I. *Cizinci tu nejsou cizí*. 1. vyd. Louny: Městská knihovna, 2004.

MORGENSTERNOVÁ, M. Adaptační dítěte na cizí kulturu a specifika interkulturní komunikace v prostředí školy. In *V září půjde do školy*. Raabe. 2009. s. 2-29.

MORGENSTERNOVÁ, M., ŠŮLOVÁ, L. Kulturní identita. In *Interkulturní psychologie. Rozvoj interkulturní senzitivity*. Praha: Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-1361-1. s. 35-38.

- PELIKÁN, J. *Srovnávací pedagogika*. 1. vyd. Praha: Portál. 2006. ISBN 80-7367-155-7.
- PRŮCHA, J. *Multikulturní výchova: příručka (nejen) pro učitele*. Praha: Triton, 2006. ISBN 80-7254-866-2.
- PRŮCHA, J. *Základy empirického výzkumu pedagogických jevů*. 1. vyd. Praha: Nakladatelství Karolinum. 2004. ISBN 80-7184-569-8.
- RADOSTNÝ, L. et al. *Žáci s odlišným mateřským jazykem v českých školách*. 1.vyd. Praha: Meta, 2011. ISBN 978-80-254-9175-1.
- VIKTOROVÁ, I., SMETÁČKOVÁ, I. Škola jako vnitřní síť vztahů. In *Kapitoly ze školní pedagogiky a školní psychologie – skripta pro studenty vykonávající pedagogickou praxi*. Praha: Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2008. ISBN 978-80-7290-366-5. s. 59-66.
- TRPIŠOVSKÁ, D., VACÍNOVÁ, M. Ontogenetická psychologie. 1.vyd. Ústí nad Labem: Univerzita J. E. Purkyně , 2006. ISBN 80-80-254-9175-1.
- VÁGNEROVÁ, M. In *Budeme mít prvňáčka*. 1. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-359-8.
- VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky*. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7044-792-3.
- VASILJEV, I. Poznámky k jazykové přípravě vietnamských dětí. In *S vietnamskými dětmi na českých školách*. 1. vyd. Jinočany: Nakladatelství H&M vyšehradská, 2006. ISBN 80-7219-055-9. s. 145.
- ZIMOVÁ, L., BALKÓN. I. *O jazycích, zemích a kultuře našich spolužáků*. Ústí nad Labem: MŠMT. 2005. ISBN 80-7044-718-4.

Internetové zdroje

- BURDOVÁ-HRADEČNÁ, P. Bezplatná příprava k začlenění do školy a podpora výuky mateřského jazyka. *Inkluzivní škola*. [online]. 2010, [cit. 2011-4-14]. Dostupné Z < <http://www.inkluzivniskola.cz/nove-prichozi/bezplatna-priprava-k-zacleneni-doskoly-podpora-vyuky-materskeho-jazyka> >.
- Česko. Zákon 561 ze dne 10. 11. 2004 o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In *Sbírka zákonů České republiky*. 2004,

částka 190, s. 10262 - 10345. Dostupný také z WWW: < http://aplikace.mvcr.cz/archiv/2008/sbirka/2004/zakon_11.html#castka_190>.

Česko. Zákon č. 49 ze dne 18. 2. 2009., kterým se mění zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. In *Sbírka zákonů České republiky*. 2009, částka 17, s. 690 - 702. Dostupný také z WWW: < www.mvcr.cz/soubor/sb017-09-pdf.aspx>.

DOUBRAVA, L. Výuka cizinců bývá obtížná. *Učitelské noviny*. [online]. 2009, č. 45. [cit. 2011-5-16]. Dostupné z < <http://www.ucitelskenoviny.cz/> >.

FLANDERKOVÁ, A. Vzdělávání dětí cizinců je výzva. *Učitelské noviny*. [online]. 2010, č. 10. [cit. 2011-5-16]. Dostupné z < <http://www.ucitelskenoviny.cz/> >.

FRAŇKOVÁ, R. A. Pojetí vzdělávání imigrantů ve Finsku. *VÚP v Praze*. [online]. 2011, č. 10. [cit. 2011-5-10]. Dostupné z < <http://old.vuppraha.cz/clanek/1/374>>.

KOZLÍKOVÁ, P. Vietnam. *Inkluzivní škola*. [online]. 2010, [cit. 2011-4-13]. Dostupné z < <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/vietnam-0> >.

KOZLÍKOVÁ, P. Ukrajina. *Inkluzivní škola*. [online]. 2010, [cit. 2011-4-13]. Dostupné z < <http://www.inkluzivniskola.cz/kdo-jsou-nove-prichozi/ukrajina-0> >.

KOZLÍKOVÁ, P. Čína. *Inkluzivní škola*. [online]. 2011, [cit. 2011-4-13]. Dostupné z < <http://www.inkluzivniskola.cz/migrace/cina> >.

Meta, sdružení pro příležitosti mladých migrantů [online]. 2011. < <http://www.meta-os.cz/pic/> >.

PAVLOSKOVÁ, M. et al. Můj kamarád cizinec. *Učitelské noviny*. [online]. 2010, č. 13. [cit. 2011-5-16]. Dostupné z < <http://www.ucitelskenoviny.cz/> >.

ŠTEFLOVÁ, J. Děti cizinců v základní škole. *Učitelské noviny*. [online]. 2010, č. 23. [cit. 2011-5-16]. Dostupné z < <http://www.ucitelskenoviny.cz/> >.

ŠTEFLOVÁ, J. Když do lavic usednou děti cizinců. *Učitelské noviny*. [online]. 2010, č. 24. [cit. 2011-5-16]. Dostupné z < <http://www.ucitelskenoviny.cz/> >.

ŠTEFLOVÁ, J. Potřebujeme systém, ne záplaty. *Učitelské noviny*. [online]. 2010, č. 24. [cit. 2011-5-16]. Dostupné z < <http://www.ucitelskenoviny.cz/> >.

ŠTEFLOVÁ, J. Přináší stěhování problémy? *Učitelské noviny*. [online]. 2009, č. 45. [cit. 2011-5-16]. Dostupné z < <http://www.ucitelskenoviny.cz/> >.

The Education, Audiovisual and Culture Executive Agency (EACEA) [online]. 2010. < <http://eacea.ec.europa.eu/education%20eurydice/> >.

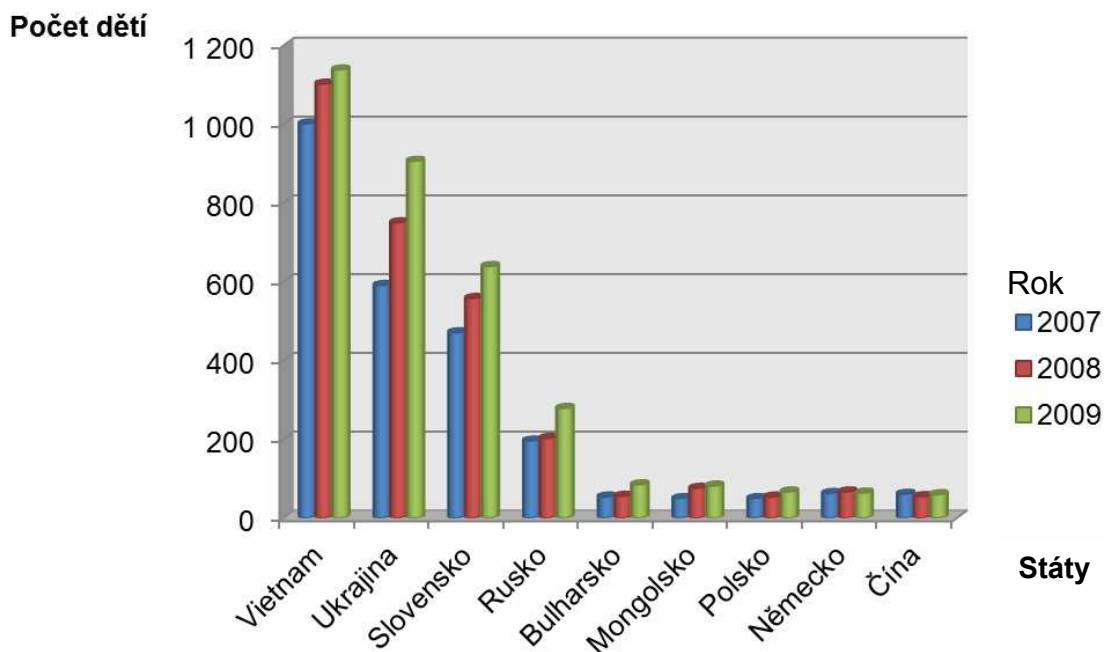
TITĚROVÁ, K. Překonávání potencionálních bariér. *Inkluzivní škola*. [online]. 2010, [cit. 2011-4-13]. Dostupné z < <http://www.inkluzivniskola.cz/pedagogicka-prace-s-diverzitou/prekonavani-potencionalnich-barier> >.

Příloha č. 1

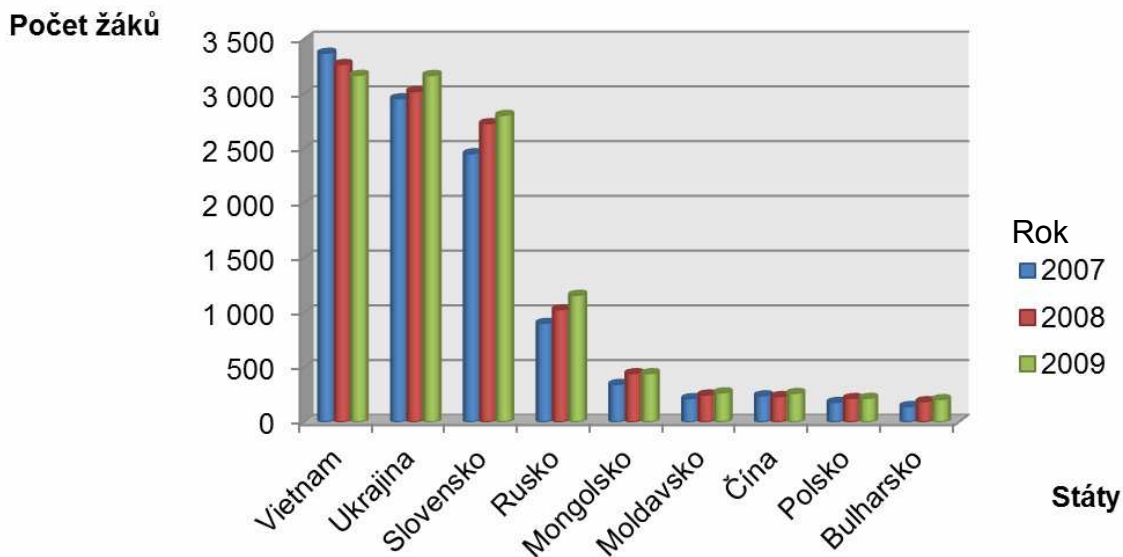
Školní zralost	Školní připravenost
emoční stabilita	respektování hodnoty a smyslu školního vzdělávání (motivace ke školní práci)
kvalitnější záměrná koncentrace pozornosti	rozlišování různých rolí a diferenciac chování, které je s nimi spojeno
odolnost proti zátěži (adaptace na školní režim)	úroveň verbální komunikace
lateralizace ruky, motorická i senzomotorická koordinace a manuální zručnost	respektování běžných norem chování i hodnotového systému
vizuální diferenciac a integrace (zralost očních pohybů)	
sluchová diferenciac	
koordinace činnosti mozkových hemisfér	
myšlení na úrovni konkrétních logických operací	
autoregulace založená na vůli a spojená s vědomím povinnost	

Tab. č. 1 Klíčové kompetence dětí před nástupem povinné školní docházky

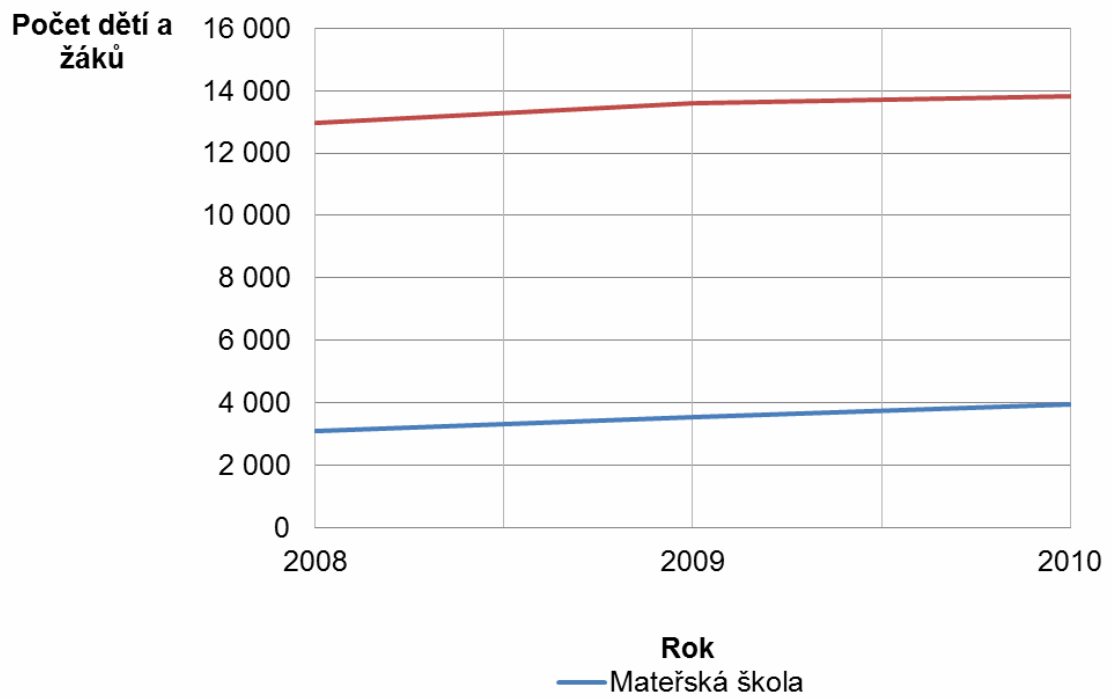
Příloha č. 2 Cizinci v mateřských a základních školách v ČR podle státního občanství v letech 2007 – 2010

Graf č. 1 Nejčastější zastoupení zemí v českých MŠ v letech 2007-2009

Graf č. 2 Nejčastější zastoupení zemí v českých ZŠ v letech 2007-2009

Graf č. 3 Nárůst počtu cizinců v českých MŠ a ZŠ v letech 2008-2010

Příloha č. 3 Kontakty na neziskové organizace zabývající se integrací obyvatelstva

**Centra podpory inkluzivního vzdělávání –
CPIV Praha**

Tovačovského 2 130 00 Praha 3

Telefon: 222 100 123

Mobil 1: 774 089 044

Mobil 2: 774 334 024

e-mail: praha@cpiv.cz

<http://www.cpiv.cz>

Člověk v tísni, o. p. s.

Šafaříkova 635/24

120 00 Praha 2

Tel: +420 226 200 400

Fax.: +420 226 200 401

E-mail: mail@clovekv tisni.cz

Centrum pro integraci cizinců, o.s. (CIC)

Kubelíkova 55

130 00 Praha 3 - Žižkov

Tel.:

Poradenství (+420) 222 360 452

Vzdělávání (+420) 222 360 834

www.cicpraha.org

e-mail: info@cicpraha.org

Společnost tady a teď, o. p. s.

Farského 20

326 00 Plzeň

Kontaktní telefon: +420 724 247 191

E-mail: info@tadyated.org

Poradna pro integraci o.s. - Praha

Senovážná 2

110 00 Praha 1

tel.: +420 224 216 758, 224 233 034

tel./fax.: +420 224 213 426

mobil: +420 603 281 269

e-mail: [praha\(a\)p-p-i.cz](mailto:praha(a)p-p-i.cz)

web: www.p-p-i.cz

Občanského sdružení InBáze Berkat

Legerova 50

120 00 Praha 2

Pevná linka: (+420) 224 941 415

Mobil: (+420) 739 037 343

Kontaktní e-mail: info@inbaze.

Sdružení občanů zabývajících se emigranty,

o.s. (SOZE)

Mostecká 5

614 00 Brno

Telefon: + 420 545 213 643

Fax: + 420 515 536 356

E-mail: soze@soze.cz

Multikulturní centrum Praha

Prokopova 9

130 00 Praha 3

Telefon: (+420) 296 325 345

Fax: (+420) 296 325 348

E-mail: infocentrum@mkc.cz

Most pro lidská práva, o.s.

Třída 17. listopadu 216

530 02 Pardubice

tel: (+420) 467 771 170

email:info(at)mostlp.org

Nová škola, o.p.s.

Na Poříčí 30

110 00 Praha 1

Tel: 222 316 162

E-mail: novaskola@novaskola.org

Odbor centra na podporu integrace cizinců

SUZ MV

vedoucí odboru

PhDr. Jiří Vesecký, Ph.D.

Lhotecká 7

143 01 Praha 12

tel.: +420 974 827 149

+420 974 827 150

fax: +420 974 827 280

Nová škola, o.p.s.

Na Poříčí 30

110 00 Praha 1

Tel: 222 316 162

E-mail: novaskola@novaskola.org

Příloha č. 4 Rozbor článků zaměřených na začleňování žáků - cizinců

1. Když do lavic usednou děti cizinců – učitelké noviny č.24/2010, Jaroslava Štefflová

Článek poukazuje na problémy pedagogů se začleňováním žáků-cizinců, představuje možné podpory a kurzy organizace Meta vzniklé za tímto účelem, naznačuje nejčastější chyby škol při zařazování těchto žáků a zmiňuje se o vyskytujících se problémech při komunikaci s rodiči. Součástí článku je také rozhovor s panem ředitelem ze ZŠ Meteorologické, který se s námi dělí o své zkušenosti se začleňováním žáků-cizinců.

2. Vzdělávání dětí cizinců je výzva – učitelké noviny č. 10/2010, Anna Flanderková

Paní učitelka se s námi dělí o jejím prvním setkání s žáky-cizinci. Přestože s nimi neměla žádnou předchozí zkušenost, velmi aktivně se zapojila do řešení problému, jak tyto děti začlenit a vzdělávat. Po prvotních využívání různých pracovních sešitů pro nižší ročníky, obrázků a obrázkových knížek, které se jí zdály pro výuku cizinců nedostatečné, se rozhodla vytvořit vlastní pracovní sešit s názvem „Můj první pracovní sešit pro žáky-cizince“, jež v současné době využívá např. i ZŠ Mendelova. S ostatními kolegy se též rozhodla otevřít zdarma kroužek výuky českého jazyka přímo ve škole, který má vycházet vstříc i žákům-cizincům z jiných škol. Zmiňuje se také o důležitosti zapojení cizinců do třídního kolektivu a předchozím seznámení českých žáků s těmito dětmi.

3. Děti cizinců v základní škole – učitelké noviny č. 23/2010, Jaroslava Štefflová

Článek uvádí rozhovory s učiteli ze čtyřech základních škol ve Středočeském kraji. Olga Diessnerová ze ZŠ a MŠ Poustevna srovnává situaci před šesti lety a současnost s tím, že dnes s cizinci není tak velký problém, protože už dospěla generace dětí, které se tu narodily a již to nejsou cizinci v pravém slova smyslu. Také uvažuje nad přístupem rodičů dětí-cizinců.

Naďa Kotková ze ZŠ Starý Kolín vidí problém cizinců hlavně ve vztahu k výuce. Tvrdí také, že mezi dětmi-cizinci jsou velké rozdíly. Dívka z Ukrajiny je premiantkou třídy, chlapec, který nastoupil rovnou do 9. ročníku nechtěl vůbec mluvit až po

docházení do kurzu češtiny v Kolíně, začal trochu komunikovat s dětmi, což je podle paní učitelky Kotkové základ úspěchu.

Luboš zajíc ze ZŠ Pečky upozorňuje na problém s žáky-cizinci, kteří nastupují do vyššího ročníku. S dětmi-cizinci, které nastupují do 1. třídy problémy nemají. Popisuje nástup Vietnamky do 6. ročníku, kde byla zjevná jazyková bariéra. Problém řešili s pomocí neziskových organizací, které pořádají kurzy češtiny pro tyto děti. Konstatuje, že dívka je po nějaké době schopna vnímat, ale není příliš ochotná mluvit, což se odráží v její klasifikaci. Přesto se jí snaží různě pomáhat, jako pomůcku využívají matematický slovník ve Vietnamštině.

Václav Hlinka ze ZŠ Na Líše v Praze nás seznamuje s cizinci navštěvující jejich školu. Jedná se o Poláky, Vietnamce. Především pro Vietnamce vytváří encyklopedie, doučují je. Stěžuje si také na nedostatek financí. Doporučuje rodičům zapsat dítě do MŠ, zařídit doučování češtiny.

4. Potřebujeme systém, ne záplaty – Učitelské noviny č. 24/2010, Jaroslava Štefflová

Autorka se zamýšlí nad současnou situací učitelů, kteří mají ve třídě žáky-cizince. Popisuje všemožné „nadstandardní“ aktivity učitelů pro snadnější začleňování těchto žáků bez řádné finanční podpory a odměny. Reaguje na nedostatečné znění zákona, které sice umožňuje žákům-cizincům vzdělání, ale nezabezpečuje pro ně vhodné školní podmínky. Zmiňuje se o podpoře žáků-cizinců MŠMT v podobě rozvojového programu pro zajištění výuky dětí ze zemí mimo EU, považuje to však za záplatu, nikoli systém.

5. Přináší stěhování problémy? – Učitelské noviny č. 45/2009, Jaroslava Štefflová

Článek nastoluje problém přestupů žáků ze školy na školu, přičemž každá má vlastní ŠVP. Učitelé většinou s tímto problémem nemají. Ivana Stará konstatuje, že nemají potíže s přestupem žáků z jiné školy, ale s žáky cizinci, kde vzniká úplně jiný problém. Neumějí česky a pokud trochu ano, můžou tak mluvit jen ve škole, protože jsou často v uzavřených komunitách. Navíc jich stále přibývá a proto paní učitelky zavedly kurz českého jazyka pro cizince, kde se týdně každému individuálně věnují jednu hodinu. Naráží však na nedostatek financí a nedostatečnou legislativu, a také na to, že děti musí přijmout, i když českému jazyku nerozumí.

6. Výuka cizinců bývá obtížná – Učitelské noviny č. 45/2009, Lukáš Doubrava

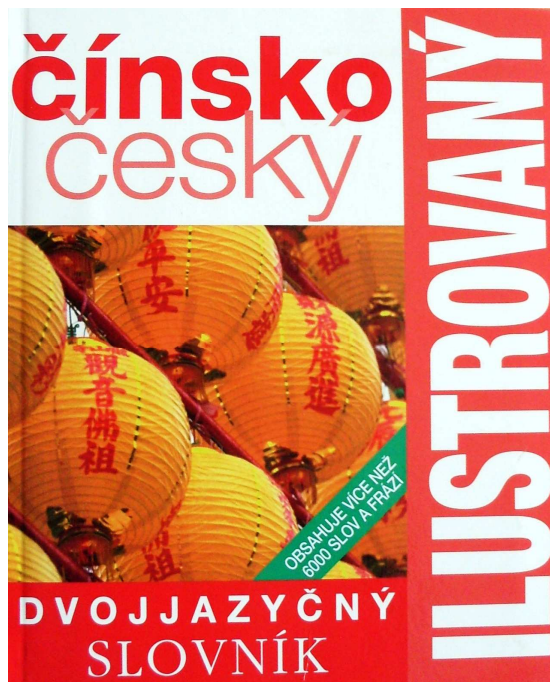
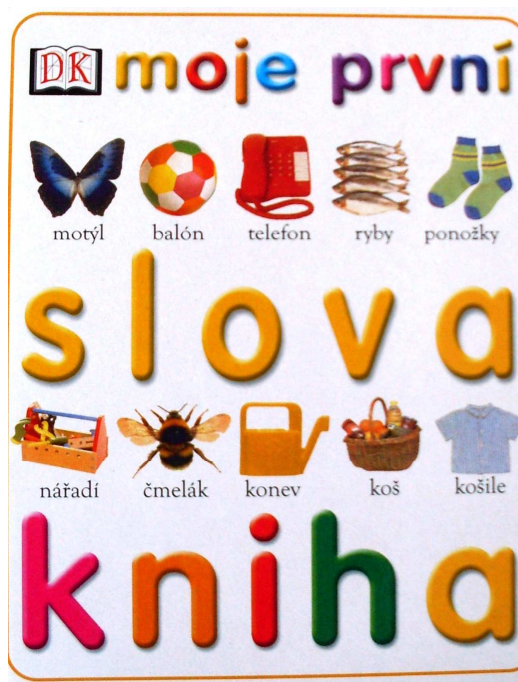
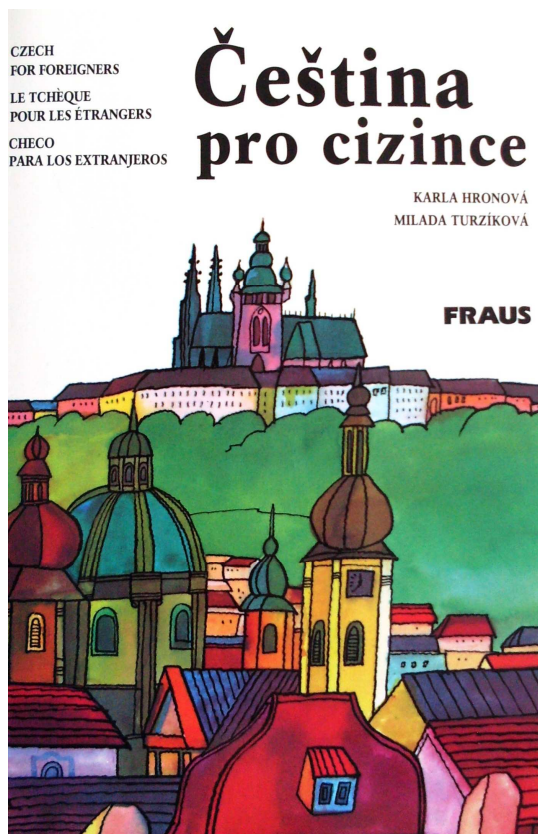
Článek popisuje nový budoucí projekt zaměřený na inovaci ve vzdělávání češtiny jako cizího jazyka. Projekt by měl vzniknout na základě nárůstu počtu cizinců v českých školách a na nedostatečné odborné znalosti i výukové materiály učitelů. Projekt má obsahovat soubor dvou milionů slov, který bude přepisem psaných, ale i mluvených projevů žáků-cizinců. Žákovský korpus by měl být zaměřen na Vietnamce, Rusy a Romy. Zvažuje se paralelní korpus českých mluvčích, určen pro srovnání. Korpusy se budou využívat zejména pro chybovou analýzu, mají ukázat na odlišnost projevů vybraných cizojazyčných skupin v češtině oproti vyjadřování českých žáků. Měly by také přispět ke vzniku nových materiálů pro výuku cizinců. Soubor by měl být k dispozici v roce 2012 v elektronické podobě a je tvořen pro širokou veřejnost včetně škol. Učitelé tak mohou zjistit, proč cizinci dělají v určitých jevech stále chyby.

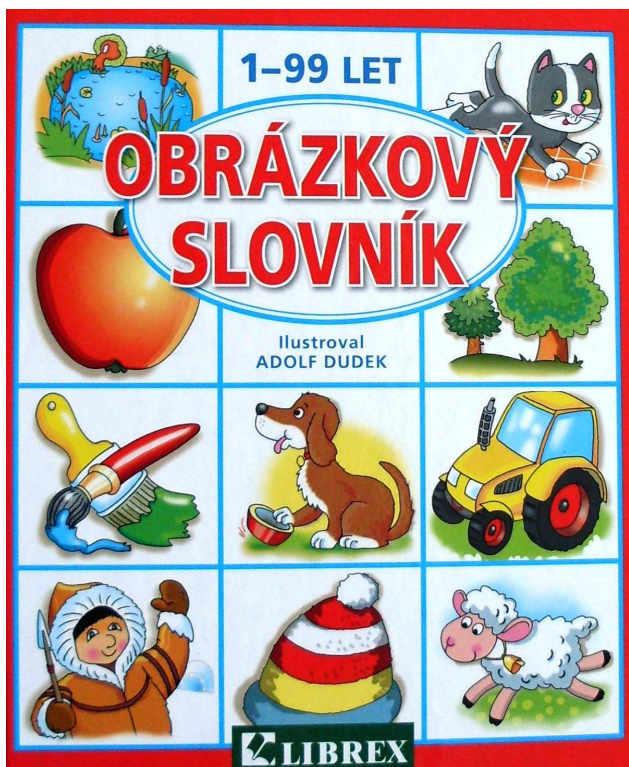
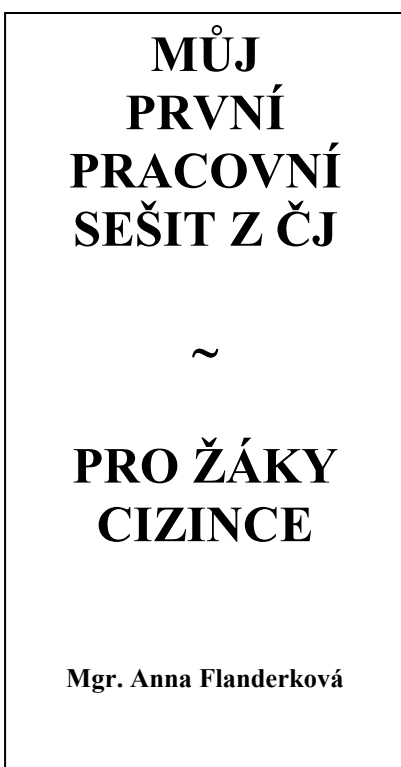
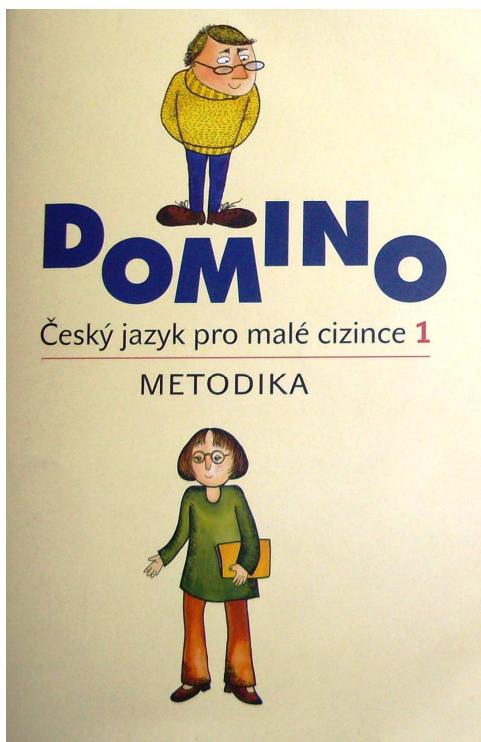
Škodová hovoří o dosavadních pomůckách pro cizince. Pomůcky nejsou specificky vytvořené pro nějakou konkrétní jazykovou skupinu a nemají doložku Ministerstva školství. Domnívá se, že je to způsobeno tím, že výuku cizinců ještě nikdo systematicky nefinancoval. Na tento projekt se podařilo získat 16 milionů korun z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu, z programu Vzdělávání pro konkurenceschopnost. Na projektu nyní pracují převážně akademičtí pracovníci, ale i studenti a další.

7. Můj kamarád cizinec – Učitelské noviny č. 13/2010, členové ze ZŠ nábřeží Závodu míru v Pardubicích

Projekt, který byl nabídnut školám k realizaci v souvislosti s prezentací multikulturního týdne v březnu 2010 v Pardubicích pro žáky 1. – 4. ročníku. Žáci měli možnost dovědět se mnoho nového o svých kamarádech-cizincích, o jejich zemi i zvycích prostřednictvím jejich vyprávění, výtvarně zpracovaných pohádek z celého světa, interaktivní tabule, písní a básní ve vietnamštině, ruštině, mongolštině, odkud pocházejí žáci-cizinci, a dalších aktivit. Paní učitelky ze ZŠ v Pardubicích konstatují, že projekt naplnil své motto – Můj kamarád cizinec a přispěl k prohloubení pěkných vzájemných vztahů mezi dětmi ve třídních kolektivech i neformální realizaci.

Příloha č. 5 Didaktické pomůcky

Příloha č. 6 Seznam otázek k rozhovoru s učitelem

ŠKOLA:

TŘÍDA:

UČITEL:

Rozhovor s učitelem

1. Jak se dítě adaptovalo na školu? Lišila se jeho adaptace od ostatních českých dětí? Jak?
2. Jak se dítě přizpůsobilo novému českému kolektivu?
3. Má / mělo dítě nějaké problémy při zahájení povinné školní docházky? V jakých oblastech?
4. Jak hodnotíte Vaši spolupráci s rodinou? V jakých oblastech spolupracují? Jak s Vámi komunikují?
5. Jak dítě komunikuje s učitelem?
českým jazykem – cizím jazykem – nemluví s učitelem
6. 5. Jak komunikuje s ostatními dětmi?
českým jazykem – cizím jazykem – nemluví s nimi
7. Používáte pro děti jiné národnosti speciální učebnice nebo sešity?
8. Máte nějakou didaktickou pomůcku pro děti cizinců, kterou byste mohla doporučit?
9. Myslíte, že dětem jiné národnosti postačuje před vstupem do ZŠ mateřská škola nebo byste spíše doporučila spec. přípravnou třídu?
10. Pokud máte ve třídě více dětí jiných národností, můžete specifikovat jejich rozdíly navzájem? Např. specifické rozdíly jejich kultur, mentalita, chování.
11. Jak na Vás působí příchod cizince do běžné české třídy?

Příloha č. 7 Seznam otázek k pozorování dětí - cizinců

ŠKOLA:

TŘÍDA:

UČITEL:

Pozorování dětí cizinců

1. Rozumí dítě jednoduchým úkolům? Dokáže je splnit sám, s pomocí nebo vůbec ne?
2. Spolupracuje s ostatními dětmi, když je to potřeba?
3. Jakým způsobem komunikuje s ostatními dětmi?
4. Jak ho přijímá česká skupina?
5. Jak se chová o přestávce?
6. Jak se dítě celkově ve třídě cítí?
nešťastně – spíše nešťastně – spíše šťastně – šťastně
7. Je ve výuce spíše aktivní či pasivní?

Příloha č. 8 Zjištění úrovně znalosti českého jazyka u žáků s odlišným mateřským jazykem

Formulář:

Jméno:	Datum:
---------------	---------------

1. Rozhovor

(Pokud žák odpoví smysluplně a vysloví to tak, že pochopíte, co vám chce říct, odfajfkujte kolonku srozumitelné. Pokud odpoví na otázku Odkud jste? Já Karel Swierczewski., pak zakřížkujte. Pokud vysloví vše tak, že ani při největší snaze a při opakování neporozumíte výslovnosti uchazeče, zakřížkujte. Pokud uchazeč odpoví na otázku gramaticky správně, např. na otázku Odkud jsi? odpoví z Berlína, odfajfkujte. Pokud odpoví Berlín, pak zakřížkujte).

Typ otázky	Srozumitelné	Gramaticky správně
Pozdravení (jak zareaguje)		
Jak se jmenuješ?		
Odkud jsi?		
Jak dlouho jsi v České republice?		
Jaký je tvůj oblíbený předmět ve škole?		
Co děláš rád(a), když nejsi ve škole?		

2. Reakce na otázky k obrázku.

(Odfajfkujte, když žák odpoví gramaticky správně, zakřížkujte, pokud použije špatný tvar; u výčtů sledujte počet slov a použitý tvar)

Typ otázky	Ideální odpověď?	Reálná odpověď	Poznámky
Co je na obrázku?	Dům, škola, auto, děti, kluk, holka, město, autobus, silnice, značka, semafor, jeřáb		
<i>Obrázek - město</i>			
Co dělá auto?	Auto jede.		<i>Sledujeme tvar slovesa</i>
Co dělá autobus?	Autobus stojí.		
Co dělají děti?	Děti stojí/čekají.		
Co děláš ty, než jdeš do školy?	Snídám, myju se, čistím si zuby, čekám na autobus....		
Kam jde kluk?	Kluk jde do školy.		

Kdo sedí v autě? Kam jede?			
Čím jedeš do školy? Čím jezdíš nejraději?	Autem, autobusem, metrem...		
<i>Obrázek-Ajin pokojíček</i>			
Co vidíš na obrázku?	Obraz, panenku, tabuli, zajíce, knihu, postel, koberec, kostky...		
Kde je panenka?	Panenka je ve skříni.		<i>Sledujeme předložku + tvar PJ.</i>
Kde je obrázek?	Obrázek je na stěně.		
Dáváš rád dárky? Komu dáš zajíce? Komu dáš panenku? Komu tabuli?			

3. Porozumění instrukcím

Typ instrukce	Splní správně.	Splní s doplňujícími instrukcemi.	Nesplní.
Otevři si knihu na straně 25.			
Přečti.			
Vezmi si červenou tužku a napiš tato slova: Auto, teta, panenka			
Postav se.			
Sedni si.			
Nakresli dům.			

Diagnostika žáků cizinců z 1.B ZŠ Meteorologické:

Alan (23.2.2011)

1. Rozhovor

Umí zareagovat na pozdrav, jinak na každou základní frázi odpoví gramaticky nesprávně, případně jí nerozumí a odpoví na něco jiného.

2. Slovní zásoba a gramatická správnost

Alan má velmi omezenou slovní zásobu, gramatické jevy jako časování, skloňování nerespektuje.

3. Porozumění instrukcím

Základním instrukcím rozumí bez problémů, nerozuměl pouze významu slova *Nakresli*.

Na čem je potřeba pracovat?

- rozvoj slovní zásoby – při čtení textů vybírat nová slovíčka, ověřit si, že rozumí jejich významu, chtít, aby je vyslovil, doplnit obrázkem
denně – vědomě 3 nová slova, zapíše si je do vlastního slovníčku
- gramatická správnost – zatím žádná drilová cvičení ani gramatická pravidla, ale opravujeme v případě, že mluví gramaticky nesprávně...zaměřujeme se na správné skloňování PJ a časování sloves + na správné oslovení

Tomáš (23.2.2011)

1. Rozhovor

Na základní fráze odpovídá bez problémů a správně, při složitějších otázkách nachází obtížně slova, potřebuje rozšířit slovní zásobu a komunikaci v ČJ.

2. Slovní zásoba a gramatická správnost

Slovní zásoba na průměrné úrovni, je dobré ji dále rozšiřovat, časuje bez problémů, se skloňováním má obtíže.

3. Porozumění instrukcím

Základním instrukcím rozumí bez obtíží.

Na čem je potřeba pracovat?

- rozvoj slovní zásoby – zařazovat cvičení rozvíjející slovní zásobu, nechat jej promlouvat nahlas
- gramatická správnost – kurz ČJ pro cizince, opravovat, bude-li dělat chyby, zařazovat do výuky gramatická cvičení – např. z Domina

Pavel (1. 3. 2011)

1. Rozhovor

Pavel se narodil v ČR, rozumí velmi dobře. Na otázky odpovídá bez problémů, ale dělá gramatické chyby.

2. Slovní zásoba a gramatická správnost

Slovní zásoba na průměrné úrovni, je dobré ji dále rozšiřovat, častuje bez problémů (pouze problémy se si/se), se skloňováním má obtíže, a to téměř se všemi pády.

3. Porozumění instrukcím

Základním instrukcím rozumí bez obtíží.

Na čem je potřeba pracovat?

- rozvoj slovní zásoby – zařazovat cvičení rozvíjející slovní zásobu, nechat jej promlouvat nahlas
- gramatická správnost – kurz ČJ pro cizince, opravovat, bude-li dělat chyby, zařazovat do výuky gramatická cvičení – např. z Domina

Evička (1. 3. 2011)

1. Rozhovor

Evička má velmi dobrou znalost ČJ, na otázky odpovídá bez problémů, občas udělá drobnou chybu.

2. Slovní zásoba a gramatická správnost

Bez problémů, slovní zásoba přiměřena věku.

3. Porozumění instrukcím

Základním instrukcím rozumí bez obtíží.

Na čem je potřeba pracovat?

- rozvoj slovní zásoby – zařazovat cvičení rozvíjející slovní zásobu

Ondřej (1. 3. 2011)

1. Rozhovor

Ondřej se narodil v ČR. Má velmi dobrou znalost ČJ, na otázky odpovídá téměř bez problémů, velmi dlouho se však rozmýšlí, pravděpodobně hledá vhodná slova. Jinak odpovídá správně.

2. Slovní zásoba a gramatická správnost

Gramatika bez problémů, slovní zásoba je potřeba rozvinout, nebo alespoň zaktivnit.

3. Porozumění instrukcím

Základním instrukcím rozumí bez obtíží.

Na čem je potřeba pracovat?

- rozvoj slovní zásoby – zařazovat cvičení rozvíjející slovní zásobu, nechat jej promlouvat nahlas

Alenka (1. 3. 2011)

1. Rozhovor

Alenka při rozhovoru zpočátku vůbec nereagovala, evidentně v tom hrálo roli i psychické vypětí. Postupně se trochu rozmluvila, na otázky však reagovala velmi stroze a gramaticky nesprávně.

Při kontaktu se spolužáky je v komunikaci aktivnější – velmi pravděpodobně umí více, než řekne.

2. Slovní zásoba a gramatická správnost

Slovní zásoba velmi malá, zná pár základních slov, gramatiku neovládá.

3. Porozumění instrukcím

Základním instrukcím rozumí, složitějším (resp. delší, ne jednoslovné) je potřeba dovysvětlit.

Na čem je potřeba pracovat?

- Získat sebevědomí, nebát se mluvit
- rozvoj slovní zásoby – zařazovat cvičení rozvíjející slovní zásobu, chtít, aby občas říkala celé věty, vyvolávat, ptát se; gramatiku postupně – dbát na to, aby se učila mluvit správně.
- kurz ČJ pro cizince

Příloha č. 9

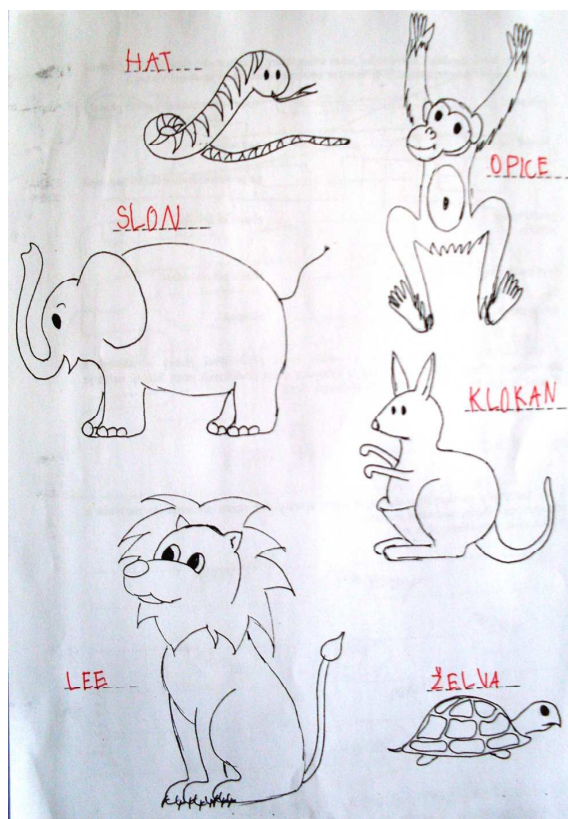
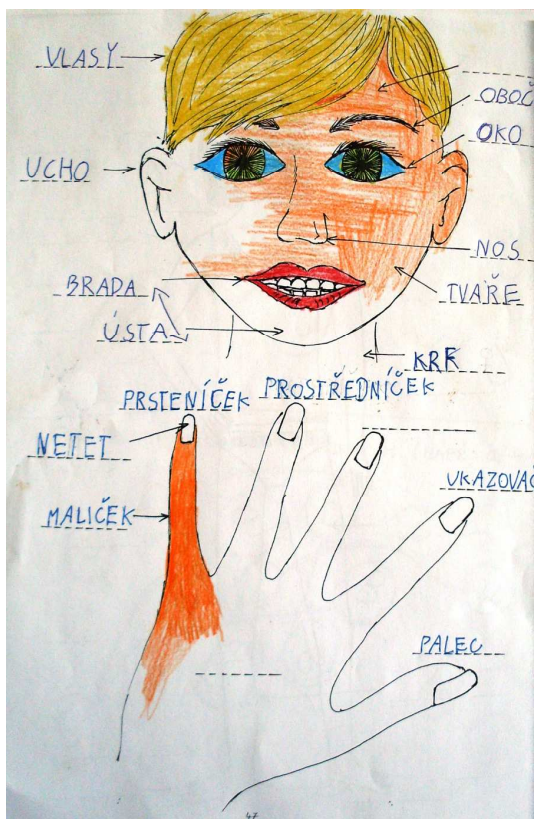

Obr. č. 1 Spolupráce dětí ze ZŠ Mendelova při výtvarné výchově

Obr. č. 2 Chování žáků o přestávce

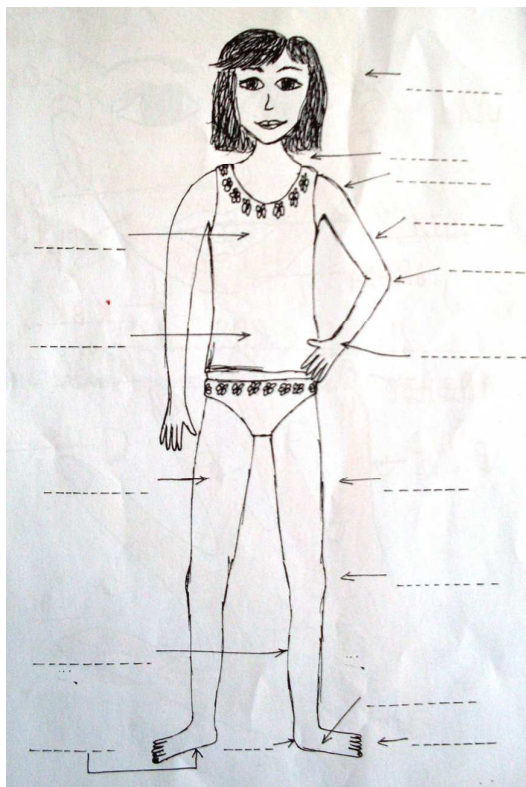
Příloha č. 10 Pomůcky využívané při výuce individuálních hodin českého jazyka

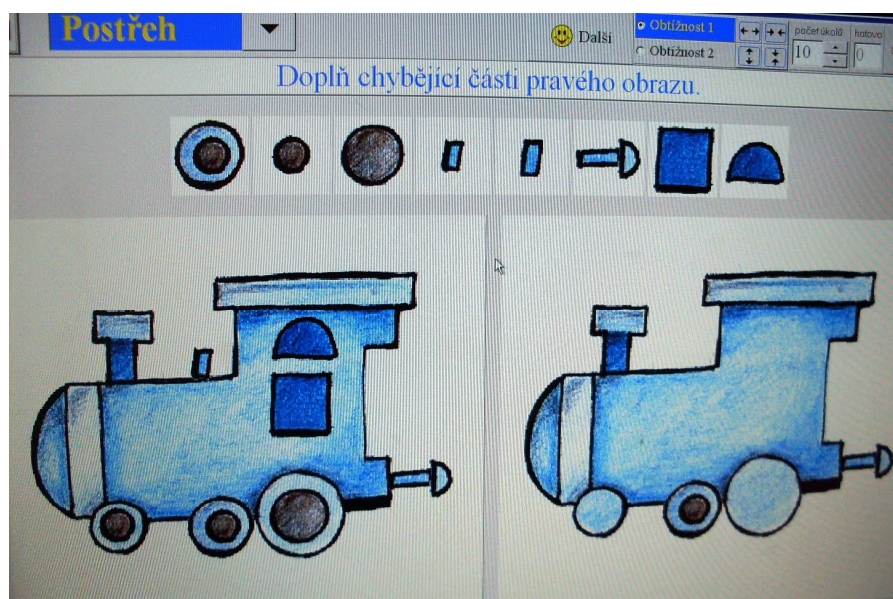
ZVÍŘATA, KTERA MAJÍ 2 NOHY, ZAKROUŽKUJ MODŘE A ZVÍŘATA, KTERÁ MAJÍ 4 NOHY ZELENĚ.

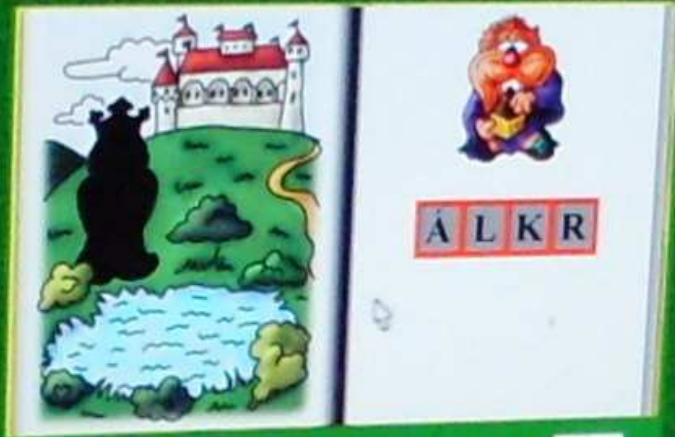
kráva, králík, pes, šelma
 kusá, pras, kočka
 kosa, kůň, kachna
 ovc, kachna, koňouk

KUDY SE KOČKA DOSTANE K MYŠI DÍŘE?

Příloha č. 11 Jednotlivá cvičení při individuální hodině ČJ

ko nec

Příloha č. 12 Ukázka zápisu na ZŠ Angel (obr. 1, 2) a ZŠ V Rybníčkách (obr. 3, 4)

Obr. 1

Obr. 2

Obr. 3

Obr. 4